

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog prijevoda dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Agent of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de re-publier cette traduction a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour

VELIKO VIJEĆE

PREDMET FERNÁNDEZ MARTÍNEZ protiv ŠPANJOLSKE

(Zahtjev br. 56030/07)

PRESUDA

STRASBOURG

12. lipnja 2014.

Ova je presuda konačna, no može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Fernández Martínez protiv Španjolske,

Europski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Dean Spielmann, *predsjednik*,

Guido Raimondi,

Mark Villiger,

Isabelle Berro-Lefèvre,

Ján Šikuta,

George Nicolaou,

András Sajó,

Ann Power-Forde,

Işıl Karakaş,

Angelika Nußberger,

André Potocki,

Paul Lemmens,

Helena Jäderblom,

Valeriu Griţco,

Faris Vehabović,

Dmitry Dedov, *suci*,

Alejandro Saiz Arnaiz, *ad hoc sudac*,

i Johan Callewaert, *zamjenik tajnika velikog vijeća*,

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost dana 30. siječnja 2014. i 2. travnja 2014.

Donosi sljedeću presudu koja je usvojena potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 56030/07) protiv Kraljevine Španjolske koji je španjolski državljanin g. José Antonio Fernández Martínez („podnositelj“) podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) dana 11. prosinca 2007.

2. Podnositelja, kojemu je odobrena besplatna pravna pomoć, zastupao je g. J.L. Mazón Costa, odvjetnik iz Murcie. Španjolsku Vladu („Vlada“) zastupali su njeni zastupnici g. I. Blasco Lozano, g. F. Irurzun Montoro i g. F. de A. Sanz Gandasegui, državni odvjetnik.

3. Pozivajući se na članak 8., neovisno o članku 14. i u vezi s njim, podnositelj izjavio je da je neproduljenje njegovog ugovora o radu na radnom mjestu nastavnika katoličkog vjeronauka i etike u državnoj srednjoj školi predstavljalo neopravdano miješanje u njegovo pravo na privatni život. Naveo je da je publicitet koji je dobila njegova obiteljska i osobna situacija kao oženjenog svećenika bio uzrok neproduljenja ugovora te da to

nije bilo u skladu s njegovim pravima na slobodu mišljenja i slobodu izražavanja na temelju članaka 9. i 10. Konvencije.

4. Dana 13. listopada 2009. Vlada je obaviještena o zahtjevu.

5. Luis López Guerra, sudac izabran u ime Španjolske, povukao se iz zasjedanja u ovom predmetu. Vlada je stoga imenovala Alejandra Saiza Arnaiza da zasjeda u svojstvu *ad hoc* suca (članak 27. stavak 2. Konvencije, koji je tada bio na snazi i pravilo 29. stavak 1. Poslovnika suda).

6. Javna je rasprava održana u Zgradi ljudskih prava u Strasbourgu 22. studenoga 2011. godine (pravilo 59. stavak 3.).

7. Dana 15. svibnja 2012. godine, Vijeće Trećeg odjela u sastavu: Josep Casadevall, predsjednik, Corneliu Bîrsan, Alvina Gyulumyan, Egbert Myjer, Ineta Ziemele, Mihai Poalelungi, suci, i Alejandro Saiz Arnaiz, *ad hoc* sudac, te Santiago Quesada, tajnik tog odjela, donijelo je presudu kojom je odlučilo, sa šest glasova naspram jednog, da nije došlo do povrede članka 8. stavka 1. Konvencije.

8. Dana 18. lipnja 2012. godine, podnositelj zahtjeva zatražio je da se predmet proslijedi Velikom vijeću u skladu s člankom 43. Konvencije i pravilom 73., tvrdeći da je došlo do povrede članka 8. stavka 1. Dana 24. rujna 2012. godine, odbor Velikog vijeća odobrio je zahtjev.

9. Sastav Velikog vijeća određen je u skladu s odredbama članka 26. stavaka 4. i 5. Konvencije i pravilom 24.

10. Podnositelj i Vlada dostavili su dodatna pisana očitovanja Velikom vijeću. Osim toga, zaprimljena su i očitovanja trećih stranaka u postupku, Španjolske episkopalne konferencije (CEE), Europskog centra za pravo i pravdu (ECLJ), Katedre za pravo i religije Katoličkog sveučilišta u Louvainu i Američkog programa vjerskih sloboda Centra za etiku i javnu politiku, kojima je predsjednik dopustio da kao treće strane putem pisanih podnesaka interveniraju u postupku (članak 36. stavak 2. Konvencije i pravilo 44. stavak 3.).

11. Javna je rasprava održana u Zgradi ljudskih prava u Strasbourgu 30. siječnja 2013. godine (pravilo 59. stavak 3.).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *u ime Vlade*

G. F.A. SANZ GANDASEGUI,

zastupnik.

(b) *u ime podnositelja*

G. J.L. MAZÓN COSTA,

Gđa E. MARTÍNEZ SEGADO,

punomoćnici.

Na raspravi je bio prisutan i podnositelj.

Sud je saslušao g. Mazóna Costu, gđu Martínez Segado i g. Sanza Gandaseguia, te njihove odgovore na pitanja sudaca.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Podnositeljeva situacija, njegovo zaposlenje te neoproduljenje njegova ugovora

12. Podnositelj je rođen 1937. godine i živi u Ciezi. Oženjen je i otac je petero djece.

13. Zaređen je kao svećenik 1961. godine. Godine 1984. podnio je zahtjev Vatikanu za oslobađanje od obveze celibata. U to vrijeme nije dobio nikakav odgovor. Iduće je godine sklopio brak u građanskom obliku. Ima petero djece sa suprugom s kojom je još uvijek u braku. Stranke nisu dostavile nikakve precizne informacije o njegovom statusu svećenika koji nije oslobođen svećeničkih obveza.

14. Od listopada 1991. godine, podnositelj je bio zaposlen kao nastavnik katoličkog vjeronauka i etike u državnoj srednjoj školi u regiji Murcia na temelju ugovora u trajanju od jedne godine s mogućnošću produljenja. Prema odredbama Sporazuma zaključenog 1979. godine između Španjolske i Svete Stolicе, „vjersko obrazovanje predaju osobe koje upravne vlasti svake školske godine biraju među osobama koje predlaže biskupski ordinarijat“ (vidi stavak 50. dolje). U skladu s ministarskom odlukom iz 1982. godine, „takvo se imenovanje provodi na godišnjoj osnovi te se automatski produljuje, osim ako ordinarijat da suprotno mišljenje prije početka školske godine ili ako javne vlasti smatraju da je potrebno poništiti imenovanje zbog ozbiljnih akademskih ili disciplinskih razloga, u kojem se slučaju sasluša crkvena vlast (...)“ (vidi stavak 51. dolje). Osim toga, članak VII. tog sporazuma propisuje da „na svim razinama obrazovanja, središnja uprava i Španjolska biskupska konferencija zajedno odlučuju o novčanoj naknadi za nastavnike katoličkog vjeronauka koji ne pripadaju državnom nastavnom osoblju, na način da se ona primjenjuje od stupanja na snagu ovog Sporazuma“ (vidi stavak 50. dolje).

15. U studenome 1996. godine, u mursijskim novinama *La Verdad* objavljen je članak o „Pokretu za neobvezni celibat“ svećenika (MOCEOP), koji glasi:

„Samostan La Luz oženjenim je svećenicima zabranio da koriste njegove objekte za misu

Predstavnik biskupije objasnio je da bi prosvjedni karakter okupljanja mogao omesti mir u samostanu.

M. DE LA VIEJA – MURCIA

Otac Francisco Tomás, koji je na čelu zajednice Braće La Luz u Murciji, odbio je pristup samostanu za stotinjak svećenika koji su izrazili želju tamo održati misu i provesti dan sa svojim suprugama i djecom. Francisco Tomás izjavio je da je samostan mjesto privatnog bogoslužja i da svećenici nisu zatražili potrebnu dozvolu. Dodao je da, imajući u vidu poodmaklu dob brata Manuela (80 godina), jedinog redovnika koji boravi u La Luzu, ne smatra primjerenim tamo održati skup koji bi mogao ugroziti mir samostana zbog publiciteta koji je događaj dobio te prosvjednih namjera ‘Pokreta za neobvezni celibat’.

Francisco Tomás, izaslanik biskupije za kulturno naslijeđe, nije dozvolio članovima ‘Pokreta za neobvezni celibat’ (Moceop) da održe misu unutar samostana La Luz u El Valleu. Otac Tomás objasnio je da oženjeni svećenici nisu tražili dozvolu za korištenje crkve u sklopu samostana. Pored toga, pokret je namjeravao maksimalno iskoristiti dan kako bi održao informativni sastanak o IV. međunarodnom kongresu oženjenih svećenika održanom u Braziliji u srpnju na temu ‘Svećenici trećeg tisućljeća’.

Francisco Tomás također je objasnio da u samostanu živi samo jedan osamdesetogodišnji redovnik i da nije poželjno ugrožavati mir tog brata prosvjedima koji bi privukli pažnju medija na to mjesto privatnog bogoslužja.

Sa svoje je strane regionalni koordinator Moceopa, Pedro Sánchez González, izjavio da je potrebna dozvola zasigurno zatražena, ali da pokret nije dobio odgovor i da on nije smatrao da bi takva dozvola mogla biti neophodna za održavanje mise u samostanu.

Publicitet koji je događaj dobio u medijima odvratio je veliki broj članova pokreta od sudjelovanja na skupu u La Luzu. Drugi su, vidjevši da su vrata samostana zatvorena, samo mahnuli svojim kolegama ne izlazeći iz automobila te su se okrenuli. Samo je desetak sekulariziranih svećenika ostalo sa svojim obiteljima kako bi objasnili svoju situaciju prisutnima i medijima. Neka od njihove djece su čak držala transparente. Konačno su otišli ručati zajedno s namjerom da misu održe među sobom.

Lorenzo Vicente, Pedro Hernández Cano, Crisanto Hernández i José Antonio Fernández – bivši direktor sjemeništa – među oženjenim su svećenicima koji su se jučer okupili u La Luzu s ciljem zagovaranja neobveznog celibata i demokratske, a ne teokratske crkve u kojoj bi laici sudjelovali u biranju svog župnika i biskupa. Pravilo celibata donijela je crkva te ono nije nadahnuto božjom riječju. Također su izrazili svoje neslaganje u vezi s određenim ekonomskim pitanjima: ‘Oni od nas koji su plaćali doprinose Fondu za uzajamno osiguranje svećenstva, koji je kasnije integriran u sustav socijalne zaštite, izgubili su sva prava nakon sekularizacije. Osim toga, redovnice su u još goroj situaciji od svećenika jer doniraju svoju imovinu zajednici i gube sve,’ izjavili su.”

Članak je sadržavao i sljedeći odvojeni dio pod drugim naslovom:

„Čak ni papa ne vjeruje da ćemo završiti u paklu zbog seksa

U vezi s pitanjima pobačaja, kontracepcije, razvoda ili seksa, Pedro Hernández Cano i njegovi prijatelji iz Moceopa izjasnili su se u korist odgovornog roditeljstva.

Dodali su da je pobačaj ‘osobni problem koji ne bi trebao biti zabranjen zakonom, ali [da] je određena društvena struktura potrebna kako bi podržala žene kojima predstoji majčinstvo. Kažnjavanje žene kao grješnice zbog toga što je ostala trudna izvan braka samo potiče pobačaje’. Oženjeni svećenici naglašavaju da je kontracepcija očito potrebna ‘te da bi, prema tome, svako trebao imati slobodu izabrati sredstva koja smatra najprikladnijima’.

‘Seks je dar od Boga, a ne kazna, te čak ni papa ne vjeruje da vodi prokletstvu. Da je to slučaj, ne bio na čekanje stavio 6000 aktualnih zahtjeva za sekularizaciju’, zaključili su.“

16. „Ukazom“ od 20. kolovoza 1997. godine, papa je odobrio zahtjev za oslobođanjem od obveze celibata, koji je podnositelj podnio trinaest godina ranije, propisujući da je podnositelj zahtjeva oslobođen obveze celibata te da gubi svećenički „status“. Gubi prava koja se odnose na taj „položaj“ te crkvene počasti i funkcije (*dignitates et officia ecclesiastica* na latinskom). Više nije imao obveze vezane uz svećenički „položaj“. U ukazu je dalje navedeno da podnositelj ne smije više predavati katolički vjeronauk u javnim institucijama, osim ako lokalni biskup ne odluči drugačije za niže škole (*in institutis autem studiorum gradus inferioris*) „prema vlastitoj razboritoj odluci [*prudenti iudicio*] i pod uvjetom da [nema] skandala [*remoto scandalo*]“. Podnositelj je obaviješten o ukazu 15. rujna 1997. godine.

17. Dana 29. rujna 1997. godine, Biskupija Cartagene je Ministarstvo obrazovanja pisanim memorandumom obavijestila o prestanku radnog odnosa podnositelja u školi u kojoj je radio.

18. Dana 9. listopada 1997. godine, Ministarstvo je podnositelja obavijestilo da njegov radni odnos prestaje 29. rujna 1997. godine.

19. U službenom memorandumu od 11. studenoga 1997. godine, Biskupija je istaknula sljedeće:

„[Podnositelj, sekularizirani svećenik, predavao je katolički vjeronauk i etiku (...) na temelju ukaza dodjeljuju biskupima (...).

Te se ovlasti (...) mogu vršiti u vidu nastave iz predmeta koji se odnose na katolički vjeronauk, pod uvjetom da ne postoji ‘opasnost od skandala’.

Kada je situacija [podnositelja] postala javna i općepoznata, biskupu više nije bilo moguće koristiti ovlasti koje su mu dodijeljene ukazom; u skladu s time, dokument kojim se [podnositelja] ovlašćuje da predaje katolički vjeronauk i etiku nije potpisan, sa stupanjem na snagu u tekućoj školskoj godini. Osobna i profesionalna situacija [podnositelja] također je uzeta u obzir budući da [on] ima pravo na naknadu za nezaposlenost u trajanju od najmanje jedne godine i šest mjeseci.

Biskupija Cartagene izražava žaljenje zbog takve situacije, no ističe da je takva odluka donesena i iz poštovanja prema osjetljivosti mnogih roditelja koji bi mogli biti

uznemireni kad saznaju za situaciju [podnositelja], koji predaje katolički vjeronauk i etiku u jednom obrazovnom centru.

Konačno, Biskupija se nada da će kršćani i društvo u cjelini razumjeti da se okolnosti vezane uz te činjenice ne mogu procjenjivati isključivo s profesionalnog gledišta ili gledišta zaposlenja. Za Katoličku crkvu, sakrament svećenstva ima karakter koji nadilazi okvir koji je strogo vezan uz zaposlenje ili profesionalni kontekst.“

20. Direktor srednjoškolskog centra u kojem je podnositelj bio zaposlen kao nastavnik poslao je dopis mursijskom biskupu u kojem je nastavno vijeće srednjoškolskog centra izrazilo podršku podnositelju i istaknulo da je za vrijeme školske godine 1996.-1997. držao nastavu na potpuno zadovoljstvo nastavnika, učenika i njihovih roditelja te uprave centra.

21. Podnositelj je na početku živio od naknade za nezaposlene. Potom je našao posao u muzeju 1999. godine, gdje je radio do odlaska u mirovinu 2003. godine.

B. Sudski postupak

22. Nakon što mu je u upravnom postupku odbijena žalba protiv odluke Ministarstva o raskidu radnog odnosa, podnositelj je upravnom sudu podnio žalbu protiv te odluke. Žalba je odbijena 30. lipnja 2000. godine uz obrazloženje da je odluka kojom se formalizirao raskid radnog odnosa podnositelja bilo “jedino što su upravne vlasti mogle napraviti” nakon što je Biskupija odlučila da neće predložiti podnositelja za imenovanje.

23. Podnositelj je potom pokrenuo postupak zbog nezakonitog otkaza pred Radnim sudom broj 3 u Murciji. Radni je sud donio presudu 28. rujna 2000. godine.

24. Sud je ispitivao činjenice kao ustanovljene te je istaknuo da je podnositelj bio na raznim položajima u okviru Katoličke crkve, kao što je direktor sjemeništa u Murciji ili episkopski vikar u regijama Cieza i Yecla. Nadalje je istaknuo da je podnositelj bio član MOCEOP-a.

25. Sud se potom pozvao na argumente koje je Biskupija koristila kako bi opravdala neproduženje ugovora podnositelju, prvenstveno činjenicu da je javno obznanio svoje stanje „oženjenog svećenika“ (Vatikan ga je tek 1997. oslobodio svećeničkih obveza) i oca, zajedno s potrebom da se izbjegne skandal i ima poštovanja prema osjetljivosti roditelja djece iz te škole, budući da bi se mogli osjećati uvrijeđenima kad bi podnositelj nastavio predavati katolički vjeronauk i etiku. U tom je pogledu sud zauzeo sljedeći stav:

„(...) [S] obzirom na predstavljene činjenice, gospodin Fernández Martínez bio je diskriminiran zbog svog bračnog stanja i članstva u Pokretu za neobvezni celibat budući da je njegovo pojavljivanje u novinama bilo uzrok otkaza.“

26. Sud je dalje istaknuo:

„Načelo nediskriminacije na poslu obuhvaća zabranu diskriminacije na osnovi pripadnosti nekom sindikatu ili sindikalne aktivnosti, što se odnosi i na članstvo u bilo kojem drugom udruženju.“

27. Konačno, sud je istaknuo da je stanje podnositelja kao „oženjenog svećenika“ i oca bila poznata učenicima i njihovim roditeljima, te ravnateljima dviju škola u kojima je radio.

28. Prema tome, sud je usvojio podnositeljevu žalbu i proglasio otkaz (kao što je opisan u presudi) ništavnim, naložio Regiji Murcia da ga vrati na radno mjesto te naložio državi da mu isplati neisplaćene plaće. Sud je odbio žalbu podnositelja u onom dijelu koji je bio usmjeren protiv Biskupije Cartagene.

29. Ministarstvo obrazovanja, Odbor za obrazovanje Regije Murcia i Biskupija Cartagene podnijeli su žalbu (*suplicación*). Presudom od 26. veljače 2001. godine, Visoki sud pravde Murcije usvojio je žalbu ističući sljedeće:

„(...) Držanje nastave iz [katoličkog vjeronauka i etike] povezano je s doktrinom katoličke vjere (...). Prema tome, uspostavljeni odnos [između nastavnika i biskupa] zasnovan je na povjerenju. [Rezultat toga] nije neutralni pravni odnos, poput onoga koji postoji između građana općenito i tijela javne vlasti. Nalazi se na granici između isključivo crkvene dimenzije i početka radnog odnosa.“

30. Osim toga, sud se pozvao na ovlasti-biskupa u tim pitanjima i zauzeo stav da u ovom predmetu nije došlo do povrede članka 14. (zabrana diskriminacije), članka 18. (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) ili članka 20. (sloboda izražavanja) Ustava Španjolske, budući da je podnositelj predavao vjeronauk od 1991. godine jer je biskup produžavao njegovo zaposlenje iz godine u godinu, iako je njegova osobna situacija bila identična. Sud je zaključio da je biskup samo iskoristio svoje povlastice u skladu sa Zakonikom kanonskog prava kad je podnositelj odlučio javno obznanim svoju situaciju, odnosno da je osiguravao da podnositelj, kao i bilo koja druga osoba u takvoj situaciji, obavlja svoje dužnosti diskretno bez da njegove osobne okolnosti uzrokuju ikakav skandal. Prema mišljenju suda, ako takva situacija postane javna, dužnost je biskupa da više ne predlaže dotičnu osobu za položaj takve prirode, u skladu sa zahtjevima predviđenim u ukazu kojim se dodjeljuje oslobođenje od obveze celibata.

31. Osim toga, s obzirom na članak 20. Ustava, sud je istaknuo da se ograničenja prava podnositelja, u smislu članka 10. stavka 2. Europske konvencije o ljudskim pravima, moraju smatrati legitimnima i proporcionalnima cilju kojem se teži, prvenstveno izbjegavanje skandala.

32. Nadalje, sud je analizirao pitanje odnosa povjerenja te je zaključio sljedeće:

„(...) Kad se takav odnos povjerenja prekine (a u ovom predmetu postoje okolnosti koje razumno omogućuju izvođenje takvog zaključka), biskup više nema obvezu predlagati da se predmetna osoba postavi na mjesto nastavnika katoličkog vjeronauka.“

33. Konačno, u pogledu prirode ugovora, sud je zauzeo stav da se radi o ugovoru na određeno, koji je u ovom slučaju jednostavno istekao, budući da je produljenje ugovora podložno godišnjem odobrenju biskupa za iduću školsku godinu. Prema tome, ne može se smatrati da je podnositelj otpušten.

34. Pozivajući se na članak 14. (zabrana diskriminacije), članak 18. (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) i članak 20. (sloboda izražavanja) Ustava, podnositelj je Ustavnom sudu uložio žalbu *amparo*. On je posebice tvrdio da odluka o neproduljenju njegovog ugovora, zbog toga što je obznanio da je član MOCEOP-a te svoje neslaganje s obvezom celibata katoličkih svećenika, predstavlja neopravdano miješanje u njegov privatni život te da nije u skladu s pravom na slobodu vjeroispovijesti.

35. Odlukom od 30. siječnja 2003. godine, vijeće kojem je predmet dodijeljen proglasilo je žalbu *amparo* dopuštenom, u skladu s odjeljcima 50. do 52. Organskog zakona o Ustavnom sudu, obavijestilo stranke o odluci te zatražilo kopiju spisa nižih sudova.

36. Za vrijeme obveznog miješanja pred Ustavnim sudom, javno tužiteljstvo (*Ministerio Fiscal*) izjasnilo se u prilog odluci kojom se usvaja žalba *amparo* koju je podnio podnositelj. U tom pogledu, ono je kritiziralo obrazloženje Visokog suda pravde, koji je smatrao da je neproduljenje ugovora opravdano budući da je podnositelj djelovao na način koji je u suprotnosti s ukazom o oslobađanju od obveze kad je pristao javno obznaniti svoju obiteljsku situaciju. Javno je tužiteljstvo istaknulo da se javno pojavljivanje podnositelja dogodilo mnogo prije nego što je odobren njegov zahtjev za oslobađanje od obveze celibata te prije donošenja ukaza. Ono je nadalje istaknulo da je članstvo podnositelja u predmetnom pokretu bilo poznato crkvenim vlastima. Javno je tužiteljstvo zauzelo stav da je postupak podnositelja, koji je poslužio kao opravdanje za neproduljenje ugovora o radu – prvenstveno, njegova prisutnost na događaju koji je organizirao pokret – obuhvaćen područjem primjene njegove slobode misli, te je otkazom došlo do povrede njegova prava na jednakost (članak 14. Ustava), u vezi s njegovim pravom na slobodu misli (članak 16. Ustava).

37. Presudom od 4. lipnja 2007. godine, koja je dostavljena 18. lipnja 2007. godine, Ustavni je sud odbio žalbu *amparo*.

38. Ustavni je sud prvo ispitao navodnu povredu članka 14. (pravo na jednakost) i članka 18. (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) Ustava te je odbio te prigovore, prvi zbog toga što odluka kojom podnositelj nije predložen za nastavnika nije zasnovana na ikakvoj namjeri da ga se diskriminira na osnovi njegova bračnog stanja, a drugi zbog toga što je on sam, slobodnom voljom, obznanio svoju osobnu i obiteljsku situaciju i činjenicu da je član MOCEOP-a.

39. Ustavni je sud potom razmatrao ono što je smatrao glavnim pitanjem u žalbi *amparo*, prvenstveno, navodnu povredu članaka 16. i 20. Ustava. Ispitao je bi li se predmetne činjenice mogle opravdati slobodom vjeroispovijesti Katoličke crkve (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s

obvezom države da bude neutralna u odnosu na religiju (članak 16. stavak 3. Ustava) ili predstavljaju li one, nasuprot tome, kršenje prava podnositelja na slobodu misli i vjeroispovijesti (članak 16. stavak 1. Ustava) u vezi s njegovim pravom na slobodu izražavanja (članak 20. stavak 1. točka (a) Ustava). S tim ciljem, sud se pozvao na kriterije iz svoje presude broj 38/2007 od 15. veljače 2007. godine, koja se odnosila na ustavnost sustava odabira i zapošljavanja nastavnika katoličkog vjeronauka u državnim školama. S tim u vezi, sud je istaknuo poseban status nastavnika vjerskog obrazovanja u Španjolskoj te zauzeo stav da taj status opravdava činjenicu da se pri odabiru takvih nastavnika vodi računa o njihovim vjerskim uvjerenjima.

40. U tom pogledu, Ustavni je sud objasnio sljedeće:

„(...) zadatak Ustavnog suda u ovom predmetu, kao i u drugim predmetima u kojima postoji sukob između osnovnih prava materijalne prirode, jest ispitati jesu li [niži] sudovi odmjerili suprotstavljena predmetna prava na način koji odražava njihovu ustavnu definiciju (...). Pri tome Sud nije vezan ocjenom tih sudova. Drugim riječima, ocjena ovog Suda nije ograničena na vanjsko preispitivanje primjerenosti i dosljednosti obrazloženja predmetne odluke ili odluka (...); u svojstvu vrhovnog jamca osnovnih prava, on mora riješiti bilo koji sukob koji postoji između ugroženih prava te odlučiti je li zaista došlo do povrede tih prava u smislu njihovog pojedinačnog ustavnog sadržaja. Međutim, u tu je svrhu potrebno primijeniti kriterije koji se razlikuju od onih koje su primijenili [niži] sudovi budući da obrazloženja koja su dali ti sudovi nisu obvezujuća za ovaj Sud te ne ograničavaju njegovu nadležnost na puko preispitivanje razloga izloženih u njihovim odlukama (...).“

41. U pogledu činjenica predmeta, Ustavni je sud na početku istaknuo da je razlog za neproduženje ugovora bio članak u regionalnim novinama koji je prouzrokovao skandal, prema tvrdnjama koje je predložila Biskupija Cartagene u svojem službenom memorandumu od 11. studenoga 1997. godine. U tom su članku objavljene dvije osobne karakteristike podnositelja koje su Biskupiji već bile poznate, prvenstveno njegova obiteljska situacija oženjenog svećenika i oca, te činjenica da je član pokreta koji osporava određene propise Katoličke crkve. Taj je publicitet predstavljao činjenični temelj onoga što je Biskupija u svojem memorandumu smatrala skandalom.

42. Ističući da je Visoki sud pravde djelotvorno preispitao odluku biskupa, naročito u vezi s nemogućnošću biskupa da predloži kandidate koji nemaju potrebne profesionalne kvalifikacije za radno mjesto i u vezi s obvezom poštivanja temeljnih prava i građanskih sloboda, Ustavni je sud ustanovio sljedeće:

„Opširni navodi iz osporene presude pokazuju da Visoki sud pravde nije odbacio mogućnost ispitivanja odluke crkvene vlasti od strane suda, niti je oklijevao uspostaviti ravnotežu između osnovnih prava koja su u ovom predmetu u sukobu s pravima na slobodu vjeroispovijesti (članak 16. stavak 1. Ustava), što je učinio na nedvosmislen način.“

43. Ustavni je sud zatim pristupio vlastitom uspostavljanju ravnoteže između suprotstavljenih temeljnih prava:

„Nakon ispitivanja ravnoteže koja je uspostavljena između predmetnih prava u osporenoj presudi, ovaj Sud mora ispitati, izvan obrazloženja iz te presude, zaključke donesene u toj presudi nakon procjene suprotstavljenih temeljnih prava. Pri tome, Sud mora razmotriti ne samo prava koja su razmatrana u toj presudi nego i pravo na slobodu misli i vjeroispovijesti, što je pitanje koje je *ex officio* dao strankama na razmatranje (...).

Odluka Biskupije da ne predloži podnositelja žalbe u ovom predmetu kao nastavnika katoličkog vjeronauka i etike motivirana je njegovim postupcima i mišljenjima, odnosno obznanjivanjem, kao prvo, svoje situacija kao svećenika koji je oženjen i ima petero djece, a kao drugo, svojeg članstva u Pokretu za neobvezni celibat (kao što je to jasno naznačeno u presudama nižih sudova i kao što je izričito istaknuo sam žalitelj u žalbi *amparo*). Jasno je da se ti postupci i mišljenja, iz perspektive (sekularne) države, moraju razmatrati u smislu mogućeg kršenja prava na slobodu misli i vjeroispovijesti (članak 16. stavak 1. Ustava) u vezi s pravom na slobodu izražavanja (članak 20. stavak 1. točka (a) Ustava), koja su navedena u žalbi *amparo*.

Kako bi se to pitanje riješilo, potrebno je imati na umu da nijedno pravo, čak ni temeljno pravo, nije apsolutno ili neograničeno. U nekim slučajevima, odredba Ustava koja priznaje neko pravo izričito ograničava to pravo; u nekim drugim slučajevima, ograničenje proizlazi iz potrebe za očuvanjem drugih ustavnih prava ili vrijednosti koje opravdavaju zaštitu. U tom je pogledu ovaj Sud više puta isticao da se temeljna prava koja priznaje Ustav mogu podvrgavati samo ograničenjima koja su izričito propisana samim Ustavom ili onima koja neizravno proizlaze iz Ustava kao opravdana kako bi se očuvala druga prava ili vrijednosti zaštićene zakonom. U svakom slučaju, nametnuta ograničenja ne mogu onemogućavati ostvarivanje predmetnog temeljnog prava u nerazumnoj mjeri (vidi presude Ustavnog suda 11/1981 od 8. travnja 1981., pravno obrazloženje 7; 2/1982 od 29. siječnja 1982., pravno obrazloženje 5; 53/1986 od 5. svibnja 1986., pravno obrazloženje 3; 49/1995 od 19. lipnja 1995., pravno obrazloženje 4; 154/2002 od 18. srpnja 2002., pravno obrazloženje 8; 14/2003 od 28. siječnja 2003., pravno obrazloženje 5; i 336/2005 od 20. prosinca 2005., pravno obrazloženje 7).

U ovom predmetu, miješanje u pravo na slobodu vjeroispovijesti podnositelja žalbe, u individualnoj dimenziji, i njegovo pravo na slobodu misli (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s pravom na slobodu izražavanja (članak 20. stavak 1. točka (a) Ustava), zbog činjenice da ga Biskupija nije predložila za nastavnika katoličkog vjeronauka i obrazovanja za školsku godinu 1997./98. – u kontekstu njegovog zahtjeva da nastavi predavati vjeronauk određene vjeroispovijesti u javnoj obrazovnoj ustanovi – nije bilo ni neproporcionalno ni neustavno budući da je opravdano poštovanjem zakonitog ostvarivanja temeljnog prava Katoličke crkve na slobodu vjeroispovijesti u njejoj kolektivnoj dimenziji i dimenziji zajednice (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s pravom roditelja da izaberu vjersko obrazovanje za svoju djecu (članak 27. stavak 3. Ustava). Razlozi odluke da se podnositelja žalbe ne predloži za nastavnika katoličkog vjeronauka i etike bili su isključivo vjerske prirode i u vezi s pravilima vjere kojoj je slobodno pristupio i čija je uvjerenja namjeravao predavati u javnoj obrazovnoj ustanovi.“

44. Ustavni se sud pozvao na svoju presudu broj 38/2007 od 15. veljače 2007., ističući sljedeće:

„Kao što je ovaj Sud utvrdio u presudi 38/2007 od 15. veljače 2007. i ponovio u točki 5. pravnog obrazloženja ove presude, ‘bilo bi sasvim nerazumno, kada je riječ o vjerskom obrazovanju u školama, da se vjerska uvjerenja onih koji se vlastitom

voljom odlučuju prijaviti za takva mjesta nastavnika ne uzimaju u obzir prilikom postupka odabira, na temelju jamstva prava na slobodu vjeroispovijesti u njenoj vanjskoj i kolektivnoj dimenziji' (...).

Naravno, potrebno je ponoviti, u vezi s opravdanjem i ustavnošću posljedica ili ograničenja temeljnog prava podnositelja žalbe na slobodu vjeroispovijesti i misli (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s pravom na slobodu izražavanja (članak 20. stavak 1. točka (a) Ustava) da, kao što je ovaj Sud istaknuo u navedenoj presudi 38/2007 od 15. veljače 2007., 'odnos između nastavnika vjerskog obrazovanja i Crkve nije u potpunosti isti kao onaj koji postoji u organizacijama koje nastoje postići ideološke ciljeve, kao što je ovaj Sud više puta ispitao, nego predstavlja specifičnu i različitu kategoriju koja je, usprkos određenim sličnostima, također različita u nekim aspektima'. U tom je pogledu u istoj presudi Sud istaknuo, pozivajući se na jedan od čimbenika koji razlikuju odnos između nastavnika vjerskog obrazovanja i Crkve, s jedne strane, i odnos unutar neke organizacije koja nastoji postići ideološke ciljeve, s druge strane, te omogućavaju izmjenjivanje prava nastavnika u skladu s obrazovnom etikom privatnih obrazovnih ustanova, da se obveza koja se nameće uvjerenjem o crkvenoj podobnosti 'ne sastoji samo od dužnosti uzdržavanja od djela koja su suprotna vjerskoj etici, nego se proteže, još dublje, na procjenjivanje kapaciteta pojedinca za predavanje katoličke doktrine, shvaćene kao skupa religijskih uvjerenja utemeljenih na vjeri. Činjenica, da je cilj vjerske nastave prenošenje ne samo specifičnog znanja nego i vjere osobe koja ju predaje, svakako implicira niz zahtjeva koji nadilaze granice neke organizacije koja slijedi ideološke ciljeve, počevši od implicitnog zahtjeva da osobe koje žele prenositi vjeru moraju ispovijedati tu vjeru' (...).

45. Konačno, Ustavni je sud razmotrio tvrdnju podnositelja žalbe, koja se temelji na činjenici da je propovijedao reformu pravila same katoličke vjere, te je zaključio sljedeće:

„Zaključak do kojeg se došlo u ovom predmetu kao rezultat uspostavljanja ravnoteže između suprotstavljenih temeljnih prava – s jedne strane, temeljno pravo Katoličke crkve na slobodu vjeroispovijesti u njenoj kolektivnoj dimenziji i dimenziji zajednice (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s obvezom koju država ima u smislu neutralnosti prema religiji (članak 16. stavak 3. Ustava) i, s druge strane, temeljno pravo podnositelja žalbe na slobodu misli i vjeroispovijesti (članak 16. stavak 1. Ustava), u vezi s pravom na slobodu izražavanja (članak 20. stavak 1. točka (a) Ustava) – nije izmijenjen tvrdnjom podnositelja žalbe da putem svojih reformatorskih stavova o obvezi celibata katoličkih svećenika propovijeda evolucijsku promjenu pravila katoličke vjere za koje smatra da su zastarjela protekom vremena. Kao što je istaknuo pravni savjetnik Vlade u svojim zapažanjima, obveza koju ima država, u smislu neutralnosti prema religiji (članak 16. stavak 3. Ustava), zabranjuje državi miješanje ili odlučivanje o mogućim sporovima u Crkvi, u ovom predmetu između pobornika i protivnika celibata svećenika. Općenito govoreći, zadaća Suda nije niti izjašnjavati se o prikladnosti ili suglasnosti djela, mišljenja ili ponašanja osoba koje su imenovane za predavanje određene vjere vis-à-vis ortodoksije predmetne vjere. Kao državno tijelo koje vrši javnu vlast, Sud se mora ograničiti na ovu žalbu *amparo*, u skladu s obvezom neutralnosti, da bi ustanovio strogo religijsku prirodu obrazloženja koje je dala religijska vlast u svojoj odluci o nepredlaganju podnositelja žalbe za nastavnika katoličkog vjeronauka i etike. Nadalje ističe da su prava podnositelja žalbe na slobodu misli i vjeroispovijesti i slobodu izražavanja, kojima bi njegova djela, mišljenja i odabiri u načelu mogli biti obuhvaćeni, zahvaćena i ograničena samo u mjeri koja je strogo potrebna kako bi se osigurala njihova usklađenost sa slobodom vjeroispovijesti Katoličke crkve. Prema tome, ova žalba *amparo* mora biti odbijena.“

46. Dvojica su sudaca priložila izdvojeno mišljenje suprotno većinskoj odluci. Kritizirali su činjenicu da je uspostavljanje ravnoteže između prava, koje je proveo Ustavni sud, bilo ograničeno na pozivanje na religijsko obrazloženje iz odluke o neproduženju radnog odnosa podnositelja. Prema njima, publicitet koji je dan određenom obliku ponašanja, koje je već prije toga bilo poznato, ne može opravdati neproduženje ugovora.

47. Podnositelj je potom tražio da se presuda Ustavnog suda proglasi ništavnom uz obrazloženje da su dvojica sudaca vijeća koje je donijelo presudu poznata po svojoj povezanosti s Katoličkom crkvom, od kojih je jedan član Međunarodnog sekretarijata katoličkih pravnika.

48. Odlukom od 23. srpnja 2007. godine, Ustavni je sud odbio zahtjev uz obrazloženje da je jedini mogući pravni lijek protiv presude tog suda, prema članku 93. točki (1) Organskog zakona o Ustavnom sudu, zahtjev za razjašnjenjem.

II. MJERODAVNO DOMAĆE, EUROPSKO, MEĐUNARODNO I POREDBENO PRAVO I PRAKSA

A. Ustav

49. Mjerodavne odredbe španjolskog Ustava glase kako slijedi:

Članak 14.

„Španjolci su jednaki pred zakonom, ne može se ih se ni na koji način diskriminirati na temelju rođenja, rase, spola, vjeroispovijesti, mišljenja ili bilo kojeg drugog uvjeta, osobne ili društvene okolnosti.“

Članak 16.

„(1) Sloboda misli, vjeroispovijesti i bogoslužja zajamčena je pojedincima i zajednicama bez ikakvih ograničenja za njihovo izražavanje osim onih potrebnih za održavanje javnog reda i mira kako je zaštićen zakonom.

(2) Nitko ne može biti primoran davati izjave u vezi svojih ideja, vjeroispovijesti ili uvjerenja.

(3) Niti jedna religija ne može biti državna religija. Tijela javne vlasti moraju voditi računa o svim vjerskim uvjerenjima u španjolskom društvu i u skladu s time održavati odgovarajuće odnose suradnje s Katoličkom crkvom i drugim vjerama.“

Članak 18.

„(1) Pravo na poštovanje časti, privatnog i obiteljskog života te ugleda pojedinca mora biti zajamčeno.

(...)“

Članak 20.

„(1) Sljedeća prava moraju biti prepoznata i zaštićena:

(a) pravo na slobodno izražavanje i širenje misli, ideja i mišljenja riječima, pisanim putem ili na bilo koji drugi način umnožavanja;

(...)

(2) Ostvarivanje tih prava ne može biti ograničeno bilo kojim oblikom prethodne cenzure.

(...)

(4) Navedene slobode moraju bit ograničene poštovanjem prava prepoznatih u ovoj glavi, zakonima koji to provode, te posebice pravom na poštovanje časti, privatnog života i ugleda pojedinca i pravom na zaštitu mladih i djetinjstva.

(...)“

B. Sporazum između Španjolske i Svete Stolice od 3. siječnja 1979. o obrazovanju i pitanjima kulture

50. Mjerodavne odredbe ovog Sporazuma glase kako slijedi:

Članak III.

„(...) Vjersko obrazovanje predaju osobe koje svake školske godine upravne vlasti biraju među osobama koje predlaže biskupski ordinarijat. Potonji će dovoljno unaprijed poslati imena osoba koje se smatraju sposobnima (...).“

Članak VII.

Na svim razinama obrazovanja, središnja uprava i Španjolska episkopalna konferencija zajedno odlučuju o novčanoj naknadi za nastavnike katoličkog vjeronauka koji ne pripadaju državnom nastavnom osoblju, na način da se ona primjenjuje od stupanja na snagu ovog Sporazuma.“

C. Ministarska odluka od 11. listopada 1982. o nastavnicima katoličkog vjeronauka i etike u srednjoškolskim obrazovnim institucijama

51. Ova odluka, koja je u dotično vrijeme bila na snazi, dopunjavala je Sporazumu zaključen 1979. godine između Španjolske i Svete Stolice i glasi kako slijedi:

Treća točka

„(...) Nastavnike „katoličkog vjeronauka i etike“ imenuje nadležno tijelo na prijedlog biskupskog ordinarijata. „Imenovanje se provodi na godišnjoj osnovi te se automatski produljuje, osim ako ordinarijat da suprotno mišljenje prije početka školske godine ili ako javne vlasti smatraju da je potrebno poništiti imenovanje zbog ozbiljnih akademskih ili disciplinskih razloga, u kojem se slučaju saslušaava crkvena vlast (...)“

D. Organski zakon br. 7/1980 od 5. srpnja 1980. o slobodi vjeroispovijesti

52. Članak 6. stavak 1. ovog zakona glasi kako slijedi:

„Registrirane crkve, religije i vjerske zajednice uživaju potpunu autonomiju te mogu uspostaviti vlastita načela organizacije, unutarnja pravila i propise za osoblje. U takva načela (...) mogu uključiti klauzule u svrhu očuvanja svog vjerskog identiteta (...) i osiguravanja poštovanja svojih uvjerenja, ne dovodeći u pitanje poštovanje prava i sloboda zajamčenih Ustavom, posebice [prava na] slobodu, jednakost i nediskriminaciju (...).“

E. Organski zakon br. 1/1990 od 3. listopada 1990. o općoj organizaciji obrazovnog sustava kojeg je zamijenio Organski zakon br. 2/2006 od 3. svibnja 2006. o obrazovanju

53. U svojoj drugoj dodatnoj odredbi, Organski zakon br. 1/1990 koji je bio na snazi u relevantno vrijeme, propisivao je sljedeće:

„Podučavanje vjeronauka mora se prilagoditi u skladu s odredbama Sporazuma o obrazovanju i pitanjima kulture sklopljenog između Svete Stoline i Španjolske (...). Vjeronauk sustavno provode [obrazovni] centri te je za učenike dobrovoljne prirode.“

54. Druga i treća dodatna odredba Organskog zakona br. 2/2006 sada glase kako slijedi:

Druga dodatna odredba

„1. Podučavanje katoličkog vjeronauka mora se prilagoditi u skladu s odredbama Sporazuma o obrazovanju i pitanjima kulture sklopljenog između Svete Stoline i Španjolske (...). Vjeronauk je kao predmet uključen na odgovarajućim razinama obrazovanja; sustavno ga provode [obrazovni] centri te je za učenike dobrovoljne prirode.“

(...)“

Treća dodatna odredba

„(...)“

2. Nastavnici koji, bez statusa državnog službenika, drže nastavu iz vjeronauka u ustanovama javnog obrazovanja, svoje dužnosti obavljaju u sklopu ugovornog okvira, u skladu sa Zakonom o radu. (...) Oni primaju istu razinu naknade kao i privremeno nastavno osoblje.

U svim slučajevima vjerski subjekti imaju obvezu predložiti kandidata za navedeno predavanje vjeronauka; takav se prijedlog automatski obnavlja iz godine u godinu (...).“

F. Status nastavnika vjerskog obrazovanja u Španjolskoj

55. U vrijeme događanja iz ovog predmeta, predavanje katoličkog vjeronauka u centrima za javno obrazovanje organizirano je u skladu s Organskim zakonom br. 1/1990 od 3. listopada 1990. o općoj organizaciji obrazovnog sustava koji se, u svojoj drugoj dodatnoj odredbi, poziva na Sporazum o obrazovanju i pitanjima kulture sklopljen između Svete Stolica i Španjolske 3. siječnja 1979.

56. Katolička vjera u Španjolskoj ima isti status kao i druge vjerske skupine koje su također sklopile ugovore o suradnji s državom, prvenstveno evangelička, židovska i muslimanska zajednica.

57. Roditelji imaju pravo osigurati da njihova djeca imaju vjeronauk u školama i, ako je potrebno, odabrati vjeru kojoj će ih podučavati. U svim slučajevima država pokriva troškove takvog obrazovanja, kako je propisano u odgovarajućim ugovorima, koji također propisuju da se nastavnike imenuje nakon što su nadležne vjerske vlasti izdale potvrdu o podobnosti. To je načelo razvijeno u presudu Ustavnog suda br. 38/2007 od 15. veljače 2007. (vidi stavke 60. i 61. ispod).

G. Zakonik kanonskog prava

58. Mjerodavni kanoni Zakonika kanonskog prava, koji je proglašen 25. siječnja 1983., glase kako slijedi:

Kanon 59.

„Stavak 1. Otpis je upravni akt napismeno izdan od mjerodavne izvršne vlasti, kojim se, prema njegovoj naravi, na nečiju molbu daje povlastica, oprost ili koja druga milost.

(...)“

Kanon 290.

„Sveto ređenje, jednom valjano primljeno, nikad ne može postati nevaljano. Klerik ipak gubi klerički stalež:

- (1) presudom ili upravnom odlukom kojom se proglasi nevaljanost svetog ređenja;
- (2) zakonito izrečenom kaznom otpuštanja;
- (3) otpisom Apostolske Stolica; taj pak otpis Apostolska Stolica daje đakonima samo zbog važnih razloga, a prezbiterima zbog veoma važnih razloga“.

Kanon 291.

„Osim slučajeva o kojima se govori u kanonu 290., br. 1, gubitak kleričkog staleža sa sobom ne nosi oprost od obveze celibata, koji daje samo rimski prvosvećenik.“

Kanon 292.

„Klerik koji prema pravnoj odredbi izgubi klerički stalež gubi time prava vlastita kleričkom staležu i više ga ne vežu nikakve obveze kleričkog staleža, ne dovodeći u pitanje propise kanona 291. Zabranjuje mu se vršenje vlasti reda, ne dovodeći u pitanje propise kanona 976. Samim tim lišen je svih služba, zadaća i bilo koje povjerene vlasti.“

Kanon 804.

„(...)“

Stavak 2. Neka se ordinarijat [biskupije] brine da se za nastavnike vjerske pouke u školama, pa i u onim koje nisu katoličke, odrede oni koji se odlikuju pravim naukom, svjedočenjem kršćanskog života i odgojiteljskim umijećem.“

Kanon 805.

„Ordinarijat [biskupije] ima pravo imenovati ili potvrditi vjeroučitelje za svoju biskupiju, a isto tako ukloniti ih ili tražiti da se uklone, ako to traži razlog vjere ili čudoređa.“

Kanon 1314.

„Kazna je obično izreci prepuštena, tako da krivca obvezuje tek pošto je izrečena; ali, unaprijed izrečena jest ona u koju se upada samim počinjenjem kažnjivog djela, ako to zakon ili zapovijed izričito određuje.“

Kanon 1394.

„Stavak 1. Klerik koji pokušava sklopiti ženidbu, pa i samo svjetovnu, upada u obustavu unaprijed izrečenu (...). Ako se, iako opomenut, ne urazumi te nastavi davati sablazan, može se postupno kažnjavati i oduzećima ili također otpuštanjem iz kleričkog staleža.

Stavak 2. Redovnik s doživotnim zavjetima, koji nije klerik, koji pokušava sklopiti ženidbu, makar samo svjetovnu, upada u zabranu bogoslužja unaprijed izrečenu, ne dovodeći u pitanje propise kanona 694.“

H. Sudska praksa španjolskih sudova*1. Presuda Vrhovnog suda od 19. lipnja 1996.*

59. U ovoj presuda koja se odnosila na prirodu ugovora koje su sklapali nastavnici vjeronauka, Vrhovni je sud utvrdio sljedeće:

„Ovaj predmet sadrži karakteristike predviđene člankom 1. stavkom 1. Zakona o radu koje pravni odnos između stranki klasificiraju kao „ugovorne“ prirode: [aktivnost] koja se provodi dobrovoljno za drugoga, za što se prima naknada i stavlja pod oblik upravljanja. Niti jedno pravilo nastavnici [vjeronauka] ne daje status državnih službenika. [Uz to], taj odnos nije upravne prirode, što je nužni uvjet [za status državnog službenika].“

2. Presuda Ustavnog suda br. 38/2007 od 15. veljače 2007.

60. Ova se presuda odnosi na postupak procjene ustavnosti koji je pokrenuo Vrhovni sud pravde na Kanarskim otocima. Potonji je sud ispitivao, među ostalim, ustavnost španjolskog sustava zapošljavanja u vezi s nastavnicima vjeronauka u mjeri u kojoj ih, iako nisu državni službenici kao takvi, zapošljava javna uprava, a ne crkva te su zbog toga integrirani u javni sustav zapošljavanja. U svojoj je presudi Ustavni sud potvrdio usklađenost tog sustava s Ustavom.

61. Osim toga, Ustavni je sud podsjetio da takva imenovanja mogu ispitati državni sudovi. Mjerodavni dijelovi presude glase kako slijedi:

„Činjenica da nastavnike vjeronauka treba imenovati iz skupa osoba koje je prethodno predložio biskup te da je za taj prijedlog nužna prethodna izjava o podobnosti na temelju moralnih i vjerskih razloga, ni u kojoj mjeri ne znači da takva imenovanja ne mogu ispitati državni sudovi s ciljem utvrđivanja jesu li ona u skladu sa zakonom, kao što je slučaj sa svim diskrecijskim postupcima vlasti kad imaju utjecaj *vis-à-vis* trećih strana (...).

(...)

(...) Sudovi prvo moraju provjeriti je li upravna odluka [o imenovanju] usvojena u skladu s važećim zakonskim odredbama, odnosno, u biti, je li imenovana osoba iz skupa osoba koje je biskup predložio za predavanje vjeronauka te, među predloženim osobama, u uvjetima jednakosti i poštujući načela zasluga i sposobnosti. (...) [Sudovi] moraju razmotriti razloge za neimenovanje određene osobe i, posebno, je li to zbog toga što crkvene vlasti tu osobu nisu uključile u skupinu predloženih osoba, ili iz drugih razloga koji također mogu biti predmetom ispitivanja. (...) Nadležni sudovi također moraju utvrditi je li neuključivanje osobe u skupinu osoba koje je predložio biskup rezultat primjene kriterija vjerske ili moralne prirode u svrhu utvrđivanja podobnosti te osobe za predavanje vjeronauka, kriterija koje crkvene vlasti imaju ovlasti odrediti na temelju prava na slobodu vjeroispovijesti i načela neutralnosti države prema religiji ili se, naprotiv, temelji na razlozima koji ne proizlaze iz temeljnog prava na slobodu vjeroispovijesti te nisu time zaštićeni. Konačno, „jednom kad su utvrđeni strogo ‘vjerski’ razlozi za odluku, sud će morati odvagnuti sva suprotstavljena temeljna prava kako bi utvrdio u kojoj mjeri pravo na slobodu vjeroispovijesti, koje se ostvaruje putem podučavanja vjeronauka u školama, može utjecati na temeljna prava zaposlenika u njihovim radnim odnosima.

(...)

Ovlasti dodijeljene crkvenim vlastima za odlučivanje o osobama kvalificiranim za podučavanje njihovih vjerskih uvjerenja predstavljaju jamstvo slobode za crkve da organiziraju podučavanje svojih doktrina bez miješanja tijela javne vlasti. S obzirom na to i s odgovarajućom suradnjom u tom smislu (članak 16.3. Ustava) koja se ostvaruje imenovanjem odgovarajućih nastavnika od strane tijela javne vlasti, moramo zaključiti da je izjava o podobnosti samo jedno od sredstava za dokazivanje sposobnosti nužnih za imenovanje. Taj je zahtjev u skladu s pravom na jednako postupanje i nediskriminaciju (članak 14. Ustava) (...).“

3. Presuda Ustavnog suda br. 51/2011 od 14. travnja 2011.

62. U ovoj presudi, koja se odnosila na neproduženja ugovora nastavnici vjeronauka zbog njezinog građanskog braka s razvedenim muškarcem, Ustavni je sud naveo sljedeće:

„Prigovori [podnositeljice] nužno se moraju ispitati s obzirom na načela ustanovljena u presudi br. 38/2007 od 15. veljače 2007. godine (...).

(...)

(...) Ne može doći do slaganja s potvrdom iz presude nižeg suda prema kojoj (...) prijedlozi lokalnog biskupa obrazovnim vlastima u vezi s imenovanjima nastavnika katoličkog vjeronauka u svakoj školskoj godini ne podliježu nikakvoj kontroli od strane španjolske države (...).

Umjesto toga, naprotiv, (...) [u odgovarajućim zakonskim normama] ne postoji ništa što podrazumijeva bilo kakvo isključenje nadležnosti španjolskih sudaca i sudova (...). Pretpostavka na kojoj se temelji presuda nižeg suda, prvenstvo da prijedlozi biskupa obrazovnim vlastima u vezi s imenovanjima nastavnika katoličkog vjeronauka ne podliježu nikakvoj kontroli od strane španjolske države, stoga nije u skladu s tom pretpostavkom potpune nadležnosti u pogledu građanskih učinaka koji proizlaze iz crkvene odluke (...).

(...) Odluka biskupa Almerije da neće podnositeljicu predložiti za nastavnicu katoličkog vjeronauka i etike za školsku godinu 2001./2002. odgovara razlogu za koji se ne može poreći da je vjerske i moralne prirode (...).

(...) Nakon što su utvrđeni isključivo vjerski razlozi za odluku o nepredlaganju podnositeljice za nastavnicu katoličkog vjeronauka i etike (...) nužno je nastaviti (...) s odvagivanjem suprotstavljenih temeljnih prava (...).

(...) Razlog koji je biskup Almerije pružio kao opravdanje za svoju odluku o nepredlaganju podnositeljice za sklapanje ugovora s obrazovnim vlastima za položaj nastavnice katoličkog vjeronauka i etike u školskoj godini 2001./2002., odnosno činjenica da je sklopila građanski brak s razvedenom osobom, nije povezan s nastavnom aktivnosti podnositeljice (...).

(...) Čini se da ni u kojem trenutku (...) za vrijeme izvršavanja svojih aktivnosti nastavnice vjeronauka podnositeljica nije dovela u pitanje doktrinu Katoličke crkve u pogledu braka ili branila građanski brak; ne čini se ni da je na bilo koji način javno iznosila svoju situaciju žene u braku s razvedenom osobom (...).

Odluka podnositeljice da sklopi građanski brak, kao što je predviđeno zakonom, s osobom po vlastitom izboru (...) u načelu pripada sferi njezine osobne i obiteljske intime, na način da razlozi koje je biskup Almerije izložio u svojoj odluci da je neće predložiti za nastavnicu vjeronauka u idućoj školskoj godini (prvenstveno činjenica da je stupila u brak bez pridržavanja pravila iz kanonskog prava) ne mogu sami po sebi opravdati nepodobnost podnositeljice za podučavanje katoličkog vjeronauka i etike koja je proizašla iz te činjenice (...).

(...)

Žalba *amparo* je stoga usvojena zbog povrede prava da ne trpi diskriminaciju na temelju osobnih okolnosti, prava na slobodu misli u vezi s pravom na brak u zakonski osnovanom obliku, te prava na osobnu i obiteljsku intimu.“

63. Dana 3. svibnja 2011., Radni sud broj 3 u Almeriji proglasio je otkaz ništavnim i zatražio hitno vraćanje nastavnice na njezino radno mjesto, kao i isplatu zaostataka njezine plaće. Ova je odluka potvrđena presudom Visokog suda pravde Andaluzije od 22. prosinca 2011. godine.

64. Konačno, 16. studenoga 2012. godine Ustavni je sud nedopuštenom proglasio žalbu *amparo* koju je crkva podnijela protiv posljednje odluke s obrazloženjem da očito nije došlo do povrede bilo kojeg od temeljnih prava crkve.

65. Parnica vezana za izvršenje presude još uvijek traje, posebice u pogledu vraćanja nastavnice na posao i pitanja treba li je vratiti na posao na ograničeno ili neograničeno vrijeme.

I. Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja

66. Mjerodavne odredbe ove Direktive Europske unije glase kako slijedi:

Preambula, uvodna izjava 24.

„Europska unija je u svojoj Deklaraciji br. 11 o statusu crkava i nekonfesionalnih organizacija, koja je prilog Završnom aktu Ugovora iz Amsterdama, izričito potvrdila da poštuje i ne dovodi u pitanje status koji crkve i vjerska udruženja ili zajednice imaju u državama članicama sukladno nacionalnom pravu te da jednako poštuje status filozofskih i nekonfesionalnih organizacija. Imajući to u vidu, države članice mogu zadržati ili donijeti posebne odredbe o stvarnim, legitimnim i opravdanim profesionalnim uvjetima koji mogu biti pretpostavka za obavljanje pojedine profesionalne djelatnosti.

Članak 4.

Uvjeti za obavljanje zanimanja

„1. (...) Države članice mogu propisati da različito postupanje, koje se temelji na nekoj od značajki u vezi s [među ostalim, religijom ili uvjerenjem], ne predstavlja diskriminaciju kada zbog prirode određenih profesionalnih djelatnosti ili zbog uvjeta u kojima se obavljaju takva značajka predstavlja stvarni i odlučujući uvjet za obavljanje određenog zanimanja, ako je svrha opravdana, a zahtjev proporcionalan.

2. Države članice mogu zadržati na snazi svoje nacionalno zakonodavstvo (...) ili predvidjeti buduće zakonodavne odredbe za preuzimanje nacionalne prakse kakva postoji na datum donošenja ove Direktive, u skladu s kojom, kod profesionalnih djelatnosti u crkvama i drugim javnim ili privatnim organizacijama, čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenju, različito postupanje zbog vjere ili uvjerenja određene osobe ne predstavlja diskriminaciju u slučaju kada, zbog prirode tih djelatnosti ili okolnosti u kojima se obavljaju, vjera ili uvjerenje određene osobe predstavljaju stvarni, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje tog zanimanja, uzimajući u obzir sustav vrijednosti te organizacije. (...)

Pod uvjetom da se u ostalim pitanjima poštuju odredbe ove Direktive, ona ne dovodi u pitanje pravo crkava i drugih javnih ili privatnih organizacija, čiji se sustav

vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenju i koje djeluju u skladu s nacionalnim ustavima i zakonima, da od osoba koje zapošljavaju zahtijevaju rad u dobroj vjeri i odanost duhu te organizacije.“

J. Poredbeno pravo

67. Prema materijalu koji je Sud pribavio, velika većina država članica Vijeća Europe osigurava vjeronauk, denominacijski i nendenominacijski, u državnim školama. U velikom broju država iz te većine, vjerske vlasti u pitanju ili sudjeluju u odlučivanju ili isključivo samostalno odlučuju o imenovanju i otpuštanju nastavnika vjeronauka. U pravilu, uz pedagoške kvalifikacije, nastavnici moraju imati odobrenje vjerske zajednice u pitanju (*missio canonica*, *Vokation* Protestantske crkve, pravoslavni kanonski mandat, židovska potvrda o nastavnoj sposobnosti, potvrda islamske zajednice, itd.). Povlačenje takvog odobrenja od strane nadležnih vjerskih vlasti iz razloga koji se odnose na vjerska pitanja rezultira gubitkom zaposlenja u nastavi vjeronauka. U manjem broju država u kojima se vjeronauk podučava u sklopu redovnog nastavnog plana i programa, država ima isključivu ulogu u imenovanju i otpuštanju nastavnika vjeronauka koji trebaju imati diplomu iz humanističkih znanosti ili teologije.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

68. Podnositelj se žali na neproduljenje ugovora o radu. Tvrdi da je to dovelo do kršenja njegova prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života te se poziva na članak 8. Konvencije, koji glasi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna se vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala kao i radi zaštite prava i sloboda drugih.“

A. Zaključci Vijeća

69. U svojoj presudi od 15. svibnja 2012. godine, Sud je istaknuo da je pojam autonomije religijskih zajednica, prema španjolskom pravu, dopunjen načelom neutralnosti države prema religiji, kako je priznato Ustavom, što državi onemogućuje da odlučuje o pitanjima poput celibata svećenika. Međutim, obveza neutralnosti nije neograničena. Ustavni je sud u presudi

potvrdio da sudovima ne onemogućuje preispitivanje odluke biskupa kako bi provjerili njegovo poštovanje temeljnih prava i građanskih sloboda. Određivanje religijskih ili moralnih kriterija u pozadini odluke o neproduljenju ugovora ipak je isključivo pravo religijskih vlasti. Domaći sudovi imaju pravo odmjeravati suprotstavljena temeljna prava i ispitivati jesu li razlozi koji nisu isključivo religijske prirode imali utjecaj na odluku o neimenovanju nekog kandidata, jer su sami vjerski razlozi zaštićeni načelom slobode vjeroispovijesti.

70. Sud je istaknuo da je podnositelj imao mogućnost izložiti svoj predmet pred Radnim sudom i Visokim sudom pravde Murcije, a zatim na posljednjem stupnju podnošenjem žalbe *amparo* Ustavnom sudu. Osim toga, oslobađanje od obveze celibata koje mu je dodijeljeno propisuje da primatelji takve mjere ne mogu predavati katolički vjeronauk u javnim institucijama, osim u slučaju dozvole biskupa.

71. Sud je zauzeo stav da su okolnosti koje su predstavljale razlog za neproduljenje ugovora podnositelja isključivo religijske prirode te da pretpostavke načela slobode vjeroispovijesti i neutralnosti onemogućavaju daljnje ispitivanje nužnosti i proporcionalnosti odluke o neproduljenju njegova ugovor o radu.

72. Konačno, Sud je zaključio da su nadležni sudovi uspostavili pravednu ravnotežu između različitih privatnih interesa te da nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

B. Tvrdnje stranaka i komentari trećih strana

1. Podnositelj zahtjeva

73. Prema podnositelju, Vijeće je u presudi žrtvovalo njegovo pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života u korist novog apsolutnog prava Katoličke crkve, prvenstveno prava na davanje otkaza slobodno ili na temelju razloga koji su smiješni ili trivijalni. Podnositelj se stoga u cjelokupnom očitovanju referirao na „otkaz“, a ne neproduljenje ugovora.

74. Podnositelj se pozvao na sudsku praksu Suda u predmetu *Hasan i Chaush protiv Bugarske* ([VV], br. 30985/96, stavak 60., ECHR 2000-XI), u kojem je navedeno da pravo na slobodu vjeroispovijesti ne štiti svako djelovanje koje je motivirano ili inspirirano religijom ili uvjerenjem. U ovom je predmetu odluka o neproduljenju ugovora, nakon publiciteta oko situacije podnositelja, bila očito neproporcionalna.

75. Podnositelj je dalje istaknuo da presuda Vijeća nije u obzir uzela činjenicu da je država ta koja mu je isplaćivala plaću, što je činjenica koja je trebala dati više težine njegovim temeljnim pravima, kao što je pravo na poštovanje privatnog života.

76. Taj čimbenik razlikuje taj predmet od prethodnih predmeta koje je Sud ispitao, kao što su *Obst protiv Njemačke* (br. 425/03 od 23. rujna

2010.), *Schüth protiv Njemačke* (br. 1620/03, ECHR 2010) i *Siebenhaar protiv Njemačke* (br. 18136/02, od 3. veljače 2011.). U tim predmetima, koji su se odnosili na Njemačku, zapošljavanje osoblja od strane religijskih zajednica provodile su izravno crkve ili same vjerske organizacije, a javna vlast nije zadirala u postupak imenovanja. Osim toga, za razliku od situacije u ovom predmetu, javna vlast čak nije ni isplaćivala plaće zaposlenicima u tim predmetima.

77. Podnositelj je istaknuo da se tvrdnja o „skandalu“ koju je iznio biskup temelji na pojavljivanju fotografije u tisku koja prikazuje podnositelja i njegovu obitelj. U vezi s tim, istaknuo je da se za vrijeme satova vjeronauka nije nikada izjašnjavao protiv učenja crkve, uključujući celibat svećenika. Naveo je pismo podrške direktora srednjoškolske institucije u kojoj je podučavao.

78. Podnositelj se žalio da su kritike upućene crkvenim načelima bile pripisane njemu, iako on nije dao nikakvu izjavu za tisak. Predmetne su primjedbe izrazili drugi članovi „Pokreta za neobvezni celibat“ (svećenika) koji su bili prisutni na skupu.

79. U vezi s tim, podnositelj se žalio da je Vijeće, u stavcima 84. i 86. presude, uvelo novi temelj za odluku o neproduljenju ugovora, prvenstveno kritike koje je podnositelj navodno uputio, dok je u memorandumu biskupa spomenut samo publicitet oko osobne situacije podnositelja.

80. Imajući u vidu navedeno, podnositelj je naveo da je Vijeće u svojoj presudi izmijenilo činjenice koje je Radni sud broj 3 u Murciji proglasio ustanovljenima, koji je smatrao da je razlog za neobnavljanje ugovora bio „skandal“, te, umjesto toga, usvojilo zaključke iz presude Ustavnog suda.

2. Vlada

81. Vlada je istaknula da je nužno utvrditi središnje pitanje, prvenstveno koje činjenice predstavljaju razlog za odluku Biskupije Cartagene o neproduljenju potvrde o podobnosti za predavanje katoličkog vjeronauka za podnositelja. Prema mišljenju Vlade, neproduljenje se može objasniti događajima koje je izazvao sam podnositelj: njegovo dobrovoljno objavljivanje činjenice da je oženjeni svećenik i da pripada Pokretu za neobvezni celibat svećenika u medijima, te stajališta o nizu pitanja koja su suprotna stavu Katoličke crkve. Te su javne izjave jasno prekinule odnos povjerenja, koji je bio ključan, između podnositelja i Crkve.

82. Vlada se u potpunosti složila s pristupom koji je usvojilo Vijeće u pogledu mjerodavne odredbe iz Konvencije u ovom predmetu te je istaknula da bi rezultat bio isti da je predmet ispitan na temelju članka 9.

83. Vlada je zauzela stav da se ovaj predmet mora ispitati, kao što je Vijeće ustanovilo u stavku 78. presude, iz perspektive pozitivnih obveza države (s obzirom na predmet *Rommelfanger protiv Njemačke*, br. 12242/86, odluka Komisije od 6. rujna 1989. godine, Odluke i izvješća 62). Vlada je tvrdila da je država ispunila svoje obveze u ovom predmetu.

84. Vlada je istaknula da se u to vrijeme primjenjivala ministarska odluka od 11. listopada 1982. godine, kao dopuna Sporazumu zaključenom 1979. godine između Španjolske i Svete Stoline.

85. Osim toga, Vlada je istaknula da su nastavnici vjerskog obrazovanja u to vrijeme svoje plaće primali izravno od Katoličke crkve, kojoj je država isplaćivala sredstva u obliku subvencija. Iako se pravni režim za nastavnike vjerskog obrazovanja promijenio te oni sada plaće primaju izravno od javnih vlasti, jedan se osnovni čimbenik nije promijenio, nužnost dobivanja potvrde o podobnosti kojeg izdaje Crkva, bez koje nastavnik ne može biti imenovan za određeni položaj. Vlada smatra da je to jednostavno karakteristika načina na koji država organizira financiranje obrazovanja iz raznih religija u Španjolskoj te da bi državama trebala biti dana velika sloboda procjene u pogledu organizacije njihovih obrazovnih sustava.

86. Prema tome, Vlada je navela da odluka o neproduljenju ugovora u ovom predmetu, iako ju je donijela javna vlast, predstavlja „obvezujući akt“. Javna vlast ne može ignorirati neispunjavanje jednog od uvjeta za produljenje ugovora, prvenstveno imenovanje od strane Katoličke crkve i potvrdu o podobnosti. Prema tome, odluka javne vlasti bila je puka formalnost.

87. Potvrda o podobnosti ne potvrđuje samo tehničku sposobnost kandidata. Prema kanonu 804. stavku 2. Zakonika kanonskog prava, profesionalna kvalifikacija nastavnika vjerskog obrazovanja temelji se na njegovoj moralnosti, primjerenom kršćanskom životu i pedagoškim sposobnostima. To pokazuje ključnu prirodu odnosa povjerenja između crkve i nastavnika, što je Vlada nazvala „pravno-kanonskim odnosom“. U ovom predmetu, taj je odnos povjerenja prekinut izjavama podnositelja.

88. Međutim, odnos povjerenja ne isključuje u potpunosti mogućnost da sudovi preispitaju odluku Crkve ili uspostave ravnotežu između suprotstavljenih temeljnih prava.

89. Prema tome, nakon provjere ima li razlog iza odluke o neproduljenju ugovora u nekom predmetu isključivo vjerski karakter, sudovi moraju uspostaviti ravnotežu između suprotstavljenih temeljnih prava.

90. Vlada je navela da su razlozi u ovom predmetu bili isključivo vjerski i da su se odnosili na obvezu vjernosti i dosljednosti koju je podnositelj morao ispunjavati u poslu, koji je sam izabrao i koji se, osim toga, razlikuje od pedagoškog rada u drugim predmetima, kao što su matematika ili povijest. Prema tome, Vlada je od Suda zatražila da ima na umu kako je odnos vjernosti u ovom predmetu izraženiji nego u onom koji je postojao u predmetima koji se odnosili na crkvenog orguljaša (*Schüth*, citiran gore), na osobu koja čuva djecu u jednoj vjerskoj školi (*Siebenhaar*, citiran gore) ili upravitelja za odnose s javnošću Crkve (*Obst*, citiran gore).

91. Prema Vladi, pitanje koje je trebalo razmotriti nije bilo jesu li sporne primjedbe bile legitimne i mogu li se javno izraziti. Vlada smatra da je ključno pitanje je li neka vjerska organizacija obvezna imenovati i nastaviti

zapošljavati, u funkciji nastavnika vjerskog obrazovanja, osobu koja je javno izrazila stavove koji nisu u skladu s njezinom doktrinom. Iako su takve primjedbe obuhvaćene pravom podnositelja na slobodu izražavanja, također je istina da su one u suprotnosti s doktrinom Crkve i uvjetima za kanonsku podobnost nastavnika.

92. Vlada se potom ponovno osvrnula na pravnu situaciju podnositelja vis-à-vis Katoličke crkve: u onoj mjeri koja se odnosila na činjenicu da je oslobođenje od obveze celibata imalo ograničavajući učinak na mogućnost predavanja katoličkog vjeronauka te da je davalo pravo biskupu da ipak dozvoli tu aktivnost pod uvjetom da ne postoji rizik od skandala. Prema tome, biskup je jednostavno vršio svoje ovlasti.

93. Vlada je nadalje istaknula da je podnositelj imao mogućnost iznijeti tvrdnje sudovima na različitim razinama nadležnosti, koji su ispitali zakonitost osporene mjere u okviru radnog prava, uzimajući u obzir i crkveno pravo, te uspostavili ravnotežu između suprotstavljenih interesa podnositelja i Crkve primjenjujući, prema tome, doktrinu Suda koja je uz to vezana.

94. Konačno, Vlada je istaknula da se nastavnici vjerskog obrazovanja zapošljavaju na temelju kriterija koji se u osnovi razlikuju od onih koji su relevantni za nastavnike ostalih predmeta. Dok se potonji moraju prijaviti na otvoreni i javni natječaj, nastavnike vjerskog obrazovanja imenuje Katolička crkva, koja ih slobodno odabire te ih predlaže javnoj vlasti kad smatra da su podobni za nastavnike vjeronauka.

3. Očitovanja trećih strana - umješaka

(a) Španjolska biskupska konferencija (*Conferencia Episcopal Española* ili CEE)

95. U svojim zapažanjima, CEE je izjavila da se obveza nastavnika vjerskog obrazovanja prema kojoj moraju imati crkvenu potvrdu o podobnosti te mogućnost crkve da povuče ili opozove takvo odobrenje zbog vjerskih ili moralnih razloga, prilagođava samoj prirodi radnog mjesta te pravu roditelja i učenika na ispravno prenošenje katoličke doktrine i vrijednosti.

96. CEE je skrenula pažnju na specifičan sustav zapošljavanja nastavnika vjerskog obrazovanja u Španjolskoj, koji se razlikuje od zapošljavanja ostalih nastavnika, te je istaknula da njih javnoj vlasti predlažu razne vjerske skupine, nakon što su izabrani među osobama koje imaju akademske kvalifikacije koje se smatraju ekvivalentnima kvalifikacijama nastavnika koje zapošljava javna vlast. Nakon što odgovarajuće vjerske skupine načelno predlože nastavnike vjerskog obrazovanja, nastavnike imenuje javna vlast.

97. Taj specifični sustav ima objektivno i razumno opravdanje te je proporcionalan ciljevima koje nastoji postići zakonodavac, prvenstveno

jamstvo neutralnosti države prema religiji, pravo roditelja na obrazovanje svoje djece i autonomija vjerskih skupina pri zapošljavanju nastavnog osoblja. U ovom predmetu, neproduljenje ugovora nije se odnosilo na status podnositelja kao oženjenog svećenika, nego na činjenicu da je on javno djelovao protiv Crkve.

(b) Europski centar za pravo i pravdu (ECLJ)

98. ECLJ je na početku istaknuo važnost načela institucionalne autonomije vjerskih skupina, koje je u skladu s obvezom države da bude neutralna i nepristrana. Nije pretjerano važno je li status nastavnika vjerskog obrazovanja povezan sa statusom državnih službenika ili zaposlenika zaposlenih na temelju ugovora budući da to ne mijenja ništa u vjerskom karakteru njihovog zaposlenja. Ključna je stavka za treću stranu to da redovni sudovi imaju mogućnost revizije. Opseg takve revizije trebao bi varirati ovisno o stupnju u kojem je obrazloženje za odluku o neobnavljanju ugovora isključivo religijsko.

99. ECLJ se pozvao na pojam veće obveze vjernosti, kao što je priznat u međunarodnom i europskom pravu: Direktiva 78/2000/EZ, Konvencija br. 111 Međunarodne organizacije rada o diskriminaciji u odnosu na zaposlenje i zanimanje, Smjernice za reviziju zakona koje se odnose na religiju ili vjersko uvjerenje koje su usvojili OSCE/ODIHR i Venecijanska komisija te aktivnosti Odbora za ljudska prava Ujedinjenih naroda (*Ross protiv Kanade*, priopćenje br. 736/1997). Ta obveza vjernosti utemeljena je na očitovanju osobnih želja zaposlenika koji time prihvaća odreći se ostvarivanja određenih zajamčenih prava.

(c) Katedra za pravo i religije Katoličkog sveučilišta u Louvainu i Američki program vjerske slobode Centra za etiku i javnu politiku

100. Ova je treća strana istaknula da je načelo autonomije vjerskih zajednica prepoznato u međunarodnom pravu. Treća se strana posebice pozvala na članak 18. Opće deklaracije o pravima čovjeka. Nadalje je istaknula da je Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda izričito priznao pravo odabira „vjerskih vođa, svećenika i nastavnika“ kao jamstvo autonomije vjerskih zajednica u slučaju kad se suočavaju s nastavnicima koji ne poštuju vjerske zahtjeve (*Delgado Pérez protiv Kolumbije*, priopćenje br. 195/1985, predmet koji se odnosio na nastavnika vjerskog obrazovanja u jednoj srednjoj školi u Kolumbiji).

101. Treća je strana također citirala presudu koju je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država donio 11. siječnja 2012. godine u predmetu *Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission et al.*, koji je po prvi put izričito priznao takozvanu „crkvenu iznimku“ kao doktrinu prema kojoj se zakoni o zabrani diskriminacije, koji se inače primjenjuju, ne mogu primjenjivati na

„crkvene zaposlenike“ (kategoriju koja uključuje nastavnike vjerskog obrazovanja).

C. Ocjena Suda

1. Navodne izmjene činjenica od strane Ustavnog suda i Vijeća

102. Sud ističe da se stranke ne slažu u pogledu činjenica koje su rezultirale neproduljenjem ugovora o radnom odnosu podnositelja. Podnositelj se žalio da je Vijeće u svojoj presudi slijedilo presudu Ustavnog sud uvođeci nove činjenice koje nije ustanovio Radni sud broj 3 u Murciji. Naime, i Ustavni sud i Vijeće predstavili su kritike podnositelja upućene Crkvi kao razlog za neproduljenje ugovora, dok je u memorandumu biskupa spomenut samo publicitet koji je podnositelj dao svojoj osobnoj situaciji. Prema Vladi, činjenice koje su motivirale biskupa da donese odluku javne su izjave podnositelja kojima je iznio svoj osobnu situaciju i kritike na račun Crkve.

103. Sud ističe da je Radni sud broj 3 u Murciji u svojoj presudi od 28. rujna 2000. godine zauzeo stav da je podnositelj bio diskriminiran zbog svog bračnog statusa i članstva u udruženju MOCEOP budući da je njegovo pojavljivanje u tisku bilo temeljni razlog za ono što je sud nazvao njegovim otkazom (vidi stavak 25. gore). U skladu s time, njegovo je članstvo u pokretu već bilo dijelom činjenica koje su proglašene ustanovljenima. Na temelju tih istih činjenica, Visoki sud pravde došao je do suprotnog zaključka.

104. Nadalje, Sud ističe da je sam podnositelj, u svojoj žalbi *amparo* pred Ustavnim sudom, tvrdio da su njegov status člana MOCEOP-a te njegovo stajalište o neslaganju s celibatom katoličkih svećenika bili uzrok neproduljenja njegovog ugovora, te je zauzeo stav da to predstavlja povredu njegovog prava na privatni život i slobodu vjeroispovijesti. Ustavni je sud svoje zaključke utemeljio na ta dva elementa (vidi stavak 41. gore).

105. Sadržaj memoranduma biskupa koji čini temelj neproduljenja ugovora nije u suprotnosti s onime što prethodi. Naime, izraz „podnositeljeva situacija“ može razumno biti shvaćen kao da se odnosi i na njegov bračni status i na njegovo članstvo u MOCEOP-u. Prema tome, može se smatrati da ta dva elementa zajedno predstavljaju situaciju koja je vjerojatno izazvala „skandal“ na koji se poziva biskup.

106. Konačno, u vezi s javnim izjavama koje se pripisuju podnositelju (vidi stavak 139. dolje), Sud smatra da ne postoji nikakva naznaka ni u jednoj domaćoj odluci da su ih domaći sudovi uzeli u obzir.

107. Zaključno, ne može se reći da su se Ustavni sud ili Vijeće pozvali na bilo koje druge činjenice osim onih koje su ustanovili domaći sudovi koji su odlučivali o osnovanosti. Veliko će vijeće to uzeti u obzir.

2. Relevantne odredbe Konvencije u ovom predmetu

108. Potrebno je na početku istaknuti da je više članaka Konvencije, naročito članci 8., 9., 10. i 11., relevantno za ocjenu ovog predmeta. Članak 8. relevantan je jer obuhvaća pravo podnositelja na nastavak profesionalnog života, pravo na poštovanje njegova obiteljskog života i pravo da taj obiteljski život otvoreno vodi. Članak 9. relevantan je jer štiti pravo podnositelja na slobodu misli i vjeroispovijesti. Članak 10. relevantan je jer štiti pravo podnositelja da izražava svoja mišljenja o službenim doktrinama Crkve i članak 11. jer jamči njegovo pravo članstva u nekoj organizaciji koja ima specifična stajališta o pitanjima vezanima uz religiju. Međutim, prema mišljenju Suda, osnovno pitanje u ovom zahtjevu leži u neproduženju ugovora podnositelja. Podnositelj se nije žalio da je bio spriječen braniti ili širiti određene ideje, biti članom MOCEOP-a ili da je došlo do miješanja u njegov privatni život. Ono na što se u osnovi žali jest da nije mogao ostati na položaju nastavnika katoličkog vjeronauka, što je bila izravna posljedica publiciteta koji je dan njegovoj obiteljskoj situaciji i činjenice da je član MOCEOP-a. Iz tog razloga Veliko vijeće smatra, poput Vijeća, da je zahtjev potrebno ispitati na temelju članka 8. Konvencije.

3. U pogledu primjenjivosti članka 8.

109. Dok iz članka 8. ne proizlazi nikakvo opće pravo na zaposlenje ili produženje ugovora na određeno vrijeme, Sud je ranije imao priliku razmotriti pitanje primjenjivosti članka 8. na područje zaposlenja. Stoga ponavlja da je „privatni život“ širok pojam koji se ne može sveobuhvatno definirati (vidi, među ostalim izvorima, *Schüth*, citirano gore, stavak 53.). Bilo bi suviše restriktivno kad bi se pojam „privatni život“ ograničio na „intimni krug“ u kojem pojedinac može živjeti vlastiti život po svom izboru te kad bi se iz njega u potpunosti isključio vanjski svijet koji nije obuhvaćen tim krugom (vidi *Niemietz protiv Njemačke* od 16. prosinca 1992., stavak 29., serija A broj 251-B).

110. Prema sudskoj praksi Suda, ne postoji načelni razlog prema kojemu bi pojam „privatnog života“ isključivao profesionalne aktivnosti (vidi *Bigaeva protiv Grčke*, br. 26713/05, stavak 23., od 28. svibnja 2009. i *Oleksandr Volkov protiv Ukrajine*, br. 21722/11, stavci 165.-67., ECHR 2013). Ograničenja profesionalnog života nekog pojedinca mogu biti obuhvaćena člankom 8. kada imaju posljedice za način na koji pojedinac gradi svoj društveni identitet razvijanjem odnosa s drugima. Uz to, profesionalni je život često usko povezan s privatnim životom, naročito ako se čimbenici koji se odnose na privatni život, u strogom smislu tog pojma, smatraju kvalifikacijskim uvjetima za određenu profesiju (vidi *Özpinar protiv Turske*, br. 20999/04, stavci 43.-48., od 19. listopada 2010.). Prema tome, profesionalni život je dio zone međudjelovanja između pojedinca i ostalih koji, čak i u kontekstu onoga što je javno, mogu biti obuhvaćeni

opsegom „privatnog života“ (vidi *Mólka protiv Poljske* (odluka), br. 56550/00, ECHR 2006-IV).

111. U ovom predmetu, međudjelovanje privatnog života *stricto sensu* i profesionalnog života naročito je uočljivo budući da uvjeti za tu vrstu specifičnog zaposlenja nisu samo tehničke sposobnosti nego i sposobnost da se „ističe pravim naukom, svjedočenjem (...) kršćanskog života i (...) odgojiteljskim umijećem“ (vidi stavak 58. gore), stvarajući tako izravnu vezu između ponašanja u okviru privatnog života i profesionalnih aktivnosti.

112. Sud nadalje ističe da je podnositelj, koji nije bio državni službenik, nego zaposlenik kojeg je plaćala država, bio nastavnik vjerskog obrazovanja od 1991. godine na temelju ugovora na određeno vrijeme koji su produljivani na početku svake školske godine nakon što je biskup dao odobrenje u pogledu njegove podobnosti. Prema tome, iako je točno da podnositelj nije nikada imao stalni ugovor, pretpostavka produljenja ugovora pružala mu je osnovan razlog za vjerovanje da će se njegov ugovor obnavljati sve dok bude ispunjavao uvjete i dok ne postoje okolnosti koje bi mogle opravdati neprodujenje ugovora na temelju kanonskog prava. Prema mišljenju Suda, činjenice predmeta donekle su slične, *mutatis mutandis*, činjenicama iz predmeta *Lombardi Vallauri protiv Italije* (br. 39128/05, stavak 38., presuda od 20. listopada 2009.). U ovom predmetu, podnositelj je kontinuirano bio nastavnik vjerskog obrazovanja sedam godina te su ga cijenili i njegovi kolege i uprave centara u kojima je predavao, što potvrđuje stabilnost njegove profesionalne situacije.

113. Imajući u vidu te okolnosti, Sud smatra da je neprodujenje ugovora podnositelja, zbog događaja koji su u načelu vezani za osobni izbor koji je napravio u kontekstu svog privatnog života, ozbiljno ugrozilo njegove mogućnosti izvršavanja specifične profesionalne djelatnosti. Imajući u vidu okolnosti u ovom predmetu, proizlazi da je članak 8. primjenjiv.

4. Poštovanje članka 8.

(b) U pogledu miješanja

114. Sud prije svega ističe da je cilj članka 8. u načelu štititi pojedinca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti, ali da on ne prisiljava državu samo na suzdržavanje od takvog miješanja: pored te primarne negativne obveze mogu postojati i pozitivne obveze neodvojive od djelotvornog poštovanja privatnog života. Te obveze mogu uključivati usvajanje mjera u svrhu osiguravanja poštovanja privatnog života, čak i u domenu odnosa između samih pojedinaca. Linija razgraničenja između pozitivnih obveza i negativnih obveza države na temelju članka 8. ne može se precizno definirati. Ipak, primjenjiva su načela slična. Naime, u oba je slučaja potrebno voditi računa o pravednoj ravnoteži koja mora biti uspostavljena između općeg interesa i interesa pojedinca; i u oba konteksta država uživa

određenu slobodu procjene (vidi *Evans protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 6339/05, stavci 75.-76., ECHR 2007 I; *Rommelfanger*, citirana gore; i *Fuentes Bobo protiv Španjolske*, br. 39293/98, stavak 38., od 29. veljače 2000.).

115. Za razliku od Vijeća, Veliko vijeće smatra da pitanje u ovom predmetu nije je li država obvezna, u kontekstu svojih pozitivnih obveza iz članka 8., osigurati da pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog života nadjača pravo Katoličke crkve da odbije produljiti njegov ugovor (usporedi, *mutatis mutandis*, citirane presude u predmetima *Obst*, stavak 43., *Schüth*, stavak 57. i *Siebenhaar*, stavak 38.). Prema tome, Sud prihvata stav Ustavnog suda, koji je u svojoj presudi od 4. lipnja 2007. godine smatrao da iako javna vlast nije bila ta koja je stvarno donijela odluku o neproduljenju ugovora, dovoljno je, kao u ovom predmetu, da je ta vlast intervenirala u posljednjoj fazi da se odluka može smatrati postupkom javne vlasti. Prema tome, Sud smatra da srž problema leži u djelovanju državne vlasti koja je, kao poslodavac podnositelja i ona koja je izravno uključena u postupak donošenja odluke, izvršila odluku biskupa o neproduljenju ugovora. Iako Sud priznaje da je država imala ograničene mogućnosti djelovanja u ovom predmetu, potrebno je istaknuti da bi ugovor podnositelja sigurno bio obnovljen da Ministarstvo obrazovanja nije izvršilo odluku biskupa.

116. Imajući u vidu navedeno, Sud zaključuje da je postupanje tijela javnih vlasti, s obzirom na okolnosti u ovom predmetu, predstavljalo miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog života.

(b) „U skladu sa zakonom“

117. Izraz „u skladu sa zakonom“ prije svega zahtijeva da osporena mjera bude utemeljena na domaćem pravu. Drugo, odnosi se na kvalitetu predmetnog zakona, zahtijevajući da bude dostupan dotičnoj osobi koja mora, pored toga, imati mogućnost predvidjeti posljedice za sebe, te da bude u skladu s vladavinom prava (vidi, među ostalim izvorima, *Kopp protiv Švicarske* od 25. ožujka 1998., stavak 55., Izvješća 1998-II). Prema tome, taj izraz implicira, *inter alia*, da domaće pravo mora koristiti dovoljno jasne izraze kako bi pojedincima na odgovarajući način naznačilo u kojim okolnostima i pod kojim uvjetima vlasti imaju pravo pribjegavati mjerama koje utječu na njihova prava iz Konvencije (vidi *C.G. i drugi protiv Bugarske*, br. 1365/07, stavak 39., od 24. travnja 2008.).

118. Sud ističe da je Ministarstvo obrazovanja djelovalo u skladu s odredbama članka III. Sporazuma zaključenog 1979. godine između Španjolske i Svete Stoline, koji je dopunjen ministarskom odlukom od 11. listopada 1982. godine, prema kojoj se imenovanje ne produljuje ako biskup da suprotno mišljenje (vidi stavak 51. gore). Taj je sporazum međunarodni ugovor integriran u španjolsko pravo u skladu s Ustavom Španjolske (vidi, *mutatis mutandis*, *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske* [VV], br. 41615/07,

stavak 99., ECHR 2010). Neproduženje ugovora podnositelja je, prema tome, zasnovano na važećem španjolskom pravu.

119. Ostaje za ispitati u kojoj je mjeri podnositelj mogao predvidjeti da njegov ugovor neće biti produžen. Odlučujuće je pitanje mjera u kojoj je on mogao predvidjeti da će njegovo osobno postupanje kao posljedicu imati činjenicu da ga biskup neće više smatrati podobnim kandidatom i da, prema tome, njegov ugovor neće biti obnovljen. U tom kontekstu Sud ističe da se biskup Cartagene naročito pozvao na pojam „skandala“ kako bi odbio produženje ugovora podnositelja (vidi stavak 19. gore). Iako pojam skandala nije izričito naveden u kanonima 804. i 805. Zakonika kanonskog prava (vidi stavak 58. gore), koji se odnose na nastavnike vjerskog obrazovanja, može se smatrati da se on odnosi na pojmove – i da je, prema tome, objašnjen njima – koji sami postoje u kanonima, kao što su „pravi nauk“, „svjedočenje o kršćanskom životu“ ili „razlozi vjere ili čudoređa“. U tom pogledu, Sud smatra da primjenjive odredbe u ovom predmetu ispunjavaju zahtjeve koji se odnose na predvidivost njihovih učinaka. Naime, budući da je podnositelj bio direktor sjemeništa, razumno je pretpostaviti da je bio svjestan obveze veće vjernosti koju je imao temeljem crkvenog prava te da je, prema tome, mogao predvidjeti, usprkos činjenici da je njegova situacija tolerirana godinama, da je javno izražavanje militantnog stava o određenim propisima Crkve u suprotnosti s odredbama kanonskog prava i da neće ostati bez posljedica. Imajući u vidu da su izrazi iz Sporazuma između Španjolske i Svete Stoline jasni, mogao je također razumno predvidjeti da njegov ugovor neće biti obnovljen u slučaju izostanka uvjerenja o podobnosti od Crkve (vidi, *mutatis mutandis*, *Sindicatul „Păstorul cel Bun“ protiv Rumunjske* [VV], br. 2330/09, stavak 155., od 9. srpnja 2013.).

120. U skladu s time, Sud je spreman prihvatiti, poput domaćih sudova, da je osporeno miješanje imalo pravni temelj u relevantnim odredbama Sporazuma zaključenog 1979. godine između Španjolske i Svete Stoline, koji je dopunjen ministarskom odlukom od 11. listopada 1982. godine, i da te odredbe zadovoljavaju pretpostavke „zakovitosti“ koje su uspostavljene u njegovoj sudskoj praksi (vidi, *mutatis mutandis*, *Miroļubovs i drugi protiv Latvije*, br. 798/05, stavak 78., od 15. rujna 2009.).

121. Zaključno, Sud smatra da je osporeno miješanje bilo u skladu sa zakonom.

(c) Legitimni cilj

122. Poput stranaka u postupku, Sud smatra da je predmetna odluka o neproduženju ugovora u ovom predmetu težila legitimnom cilju zaštite prava i sloboda drugih, prvenstveno onih Katoličke crkve, a naročito autonomije u pogledu izbora osoba koje su podobne za podučavanje vjerske doktrine.

(d) Nužnost u demokratskom društvu*(i) Opća načela**(a) Uspostavljanje ravnoteže između prava*

123. Sud podsjeća da, kad je pozvan odlučivati o sukobu dva prava koja su jednako zaštićena Konvencijom, mora odmjeriti predmetne interese (vidi presude *Siebenhaar*, *Schüth* i *Obst*, citirane gore). U ovom predmetu, to uspostavljanje ravnoteže odnosi se na pravo podnositelja na privatni i obiteljski život, s jedne strane, i pravo vjerskih organizacija na autonomiju, s druge strane. Država mora jamčiti oba prava te, ako zaštita jednog vodi miješanju u drugo, odabrati odgovarajuća sredstva kako bi to miješanje bilo proporcionalno cilju kojem se teži. U tom kontekstu, Sud prihvaća da država ima veliku slobodu procjene (vidi, *mutatis mutandis*, *Sindicatul "Păstorul cel Bun"*, citirano gore, stavak 160., i, *mutatis mutandis*, *Von Hannover protiv Njemačke* (br. 2) [VV], br. 40660/08 i br. 60641/08, stavci 104.-107., ECHR 2012).

124. Miješanje se smatra „nužnim u demokratskom društvu“ da bi se postigao legitimni cilj kad odgovara „nužnoj društvenoj potrebi“ i naročito ako je proporcionalno legitimnom cilju kojem se teži i ako su razlozi koje su izložile domaće vlasti da bi ga opravdale „relevantni i dovoljni“ (vidi, na primjer, *Coster protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 24876/94, stavak 104., od 18. siječnja 2001., i *S. i Marper protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 30562/04 i 30566/04, stavak 101., ECHR 2008).

125. Dok je na domaćim vlastima prvo ocijeniti jesu li svi uvjeti ispunjeni, na Sudu je konačno odlučiti o pitanju je li miješanje bilo nužno prema zahtjevima Konvencije. Određena sloboda procjene mora biti ostavljena nadležnim domaćim vlastima pri toj ocjeni. Opseg te slobode varira i ovisi o nizu čimbenika, uključujući prirodu predmetnog konvencijskog prava, njegovu važnost za pojedinca, prirodu miješanja i cilj kojem se teži tim miješanjem. Ta je sloboda manja kad je predmetno pravo presudno za djelotvorno uživanje „intimnih“ ili ključnih prava pojedinca. Kada se radi o važnom aspektu egzistencije ili identiteta pojedinca, sloboda procjene koja je ostavljena državi bit će ograničena. Međutim, kada ne postoji konsenzus u okviru država članica Vijeća Europe u pogledu relativne važnosti predmetnog interesa ili u pogledu najboljih sredstava za zaštitu, sloboda će biti veća (vidi *S. i Marper*, citirano gore, stavci 101.-102.). Sloboda procjene obično će biti veća ako se od države zahtijeva da uspostavi ravnotežu između suprotstavljenih privatnih i javnih interesa ili različitih prava iz Konvencije (vidi *Obst*, citirano gore, stavak 42.).

(β) Pravo na uživanje privatnog i obiteljskog života

126. U pogledu prava na privatni i obiteljski život, Sud ističe da je za pojedince važno da mogu slobodno odlučiti kako će voditi svoj privatni i

obiteljski život. U tom pogledu, Sud ponavlja da članak 8. štiti i pravo na samoispunjenje, bilo u obliku osobnog razvoja (vidi *Christine Goodwin protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 28957/95, stavak 90., ECHR 2002-VI), bilo iz gledišta prava na uspostavljanje i razvijanje odnosa s drugim ljudima ili vanjskim svijetom, budući da je pojam osobne autonomije važno načelo koje leži u temelju tumačenja jamstava propisanih u toj odredbi (vidi *Pretty protiv Ujedinjene Kraljevine*, br. 2346/02, stavak 61., ECHR 2002-III). Prema tome, podrazumijeva se samo po sebi da je pravo pojedinca na ženidbu i objavu tog izbora zaštićeno Konvencijom, a naročito člankom 8., u vezi s ostalim relevantnim člancima (vidi stavak 108. gore).

(γ) Obveza države da zaštiti autonomiju Crkve

- Opseg autonomije vjerskih zajednica

127. U pogledu autonomije vjerskih skupina, Sud ističe da vjerske zajednice tradicionalno i univerzalno postoje u formi organiziranih struktura. U pogledu organizacije vjerske zajednice, članak 9. Konvencije mora se tumačiti s obzirom na članak 11. koji štiti udruženi život od neopravdanog miješanja države. Pravo vjernika na slobodu vjeroispovijesti, iz te perspektive, obuhvaća očekivanje da će im biti dozvoljeno slobodno udruživanje bez proizvoljnog miješanja države. Autonomno postojanje vjerskih zajednica neophodno je za pluralizam u demokratskom društvu te je to, prema tome, pitanje koje se nalazi u središtu zaštite koju dodjeljuje članak 9. Konvencije. Ono predstavlja izravni interes ne samo za organiziranje tih zajednica nego i za učinkovito uživanje prava na slobodu vjeroispovijesti za sve njene aktivne članove. Kad organiziranje članova zajednice ne bi bilo zaštićeno člankom 9. Konvencije, svi drugi aspekti slobode vjeroispovijesti pojedinca bili bi pogođeni (vidi *Hasan i Chaush*, citirano gore, stavak 62.; *Metropolitan Church of Bessarabia and Others*, br. 45701/99, stavak 118., ECHR 2001-XII; i *(Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokenntiy) and others)*, br. 412/03 i br. 35677/04, stavak 103., od 22. siječnja 2009.).

128. Govoreći detaljnije o internoj autonomiji vjerskih skupina, članak 9. Konvencije ne jamči nikakvo pravo na neslaganje unutar vjerske zajednice; u slučaju bilo kakvog neslaganja u pogledu doktrine ili organizacije između neke vjerske zajednice i njezinih članova, sloboda vjeroispovijesti pojedinca ostvaruje se opcijom slobodnog napuštanja zajednice (vidi *Miroļubovs i drugi*, citirano gore, stavak 80.). Štoviše, u tom kontekstu, Sud je često isticao ulogu države kao neutralnog i nepristranog organizatora vjerske prakse, vjera i uvjerenja, te je istaknuo da ta uloga doprinosi javnom redu, vjerskom skladu i toleranciji u demokratskom društvu, naročito između suprotstavljenih skupina (vidi, među ostalim, *Hasan i Chaush*, citirano gore, stavak 78., i *Leyla Şahin protiv Turske* [VV],

br. 44774/98, stavak 107., ECHR 2005-XI). Poštovanje autonomije vjerskih zajednica koje je država priznala naročito podrazumijeva da država prihvaća pravo takvih zajednica da reagiraju u skladu s vlastitim pravilima i interesima na bilo koje disidentske pokrete koji se pojavljuju unutar njih koji bi mogli predstavljati prijetnju njihovoj koheziji, ugledu ili jedinstvu. Prema tome, zadaća domaćih vlasti nije da djeluju kao arbitar između vjerskih zajednica i raznih disidentskih frakcija koje postoje ili koje bi se mogle pojaviti unutar njih (vidi *Sindicatul "Păstorul cel Bun"*, citirano gore, stavak 165.).

129. Sud nadalje ponavlja da, osim u veoma izuzetnim slučajevima, pravo na slobodu vjeroispovijesti, kako je zajamčeno Konvencijom, isključuje diskrecijsko pravo države da procjenjuje jesu li legitimna religijska uvjerenja ili sredstva korištena da bi se ta uvjerenja izrazila (vidi *Hasan i Chaush*, citirano gore, stavci 62. i 78.). Osim toga, načelo vjerske autonomije sprječava državu u obvezivanju neke vjerske zajednice na prihvaćanje ili isključivanje nekog pojedinca ili povjeravanje određene vjerske obveze nekome (vidi, *mutatis mutandis*, *Svyato-Mykhaylivska Parafiya protiv Ukrajine*, br. 77703/01, stavak 146., od 14. lipnja 2007.).

130. Konačno, kad se pojave pitanja o odnosu između države i religija, u vezi s kojima mogu razumno postojati duboka razilaženja u demokratskom društvu, poseban značaj se mora pridati ulozi domaćeg tijela koje donosi odluku (vidi *Leyla Şahin*, citirano gore, stavak 109.). To je naročito slučaj kad u praksi europskih država postoji velika raznolikost ustavnih modela koji uređuju odnose između države i vjerskih vjeroispovijesti (vidi *Sindicatul "Păstorul cel Bun"*, citirano gore, stavak 138.).

- Obveza vjernosti

131. Sud priznaje da vjerske zajednice, zbog svoje autonomije, mogu zahtijevati određeni stupanj vjernosti od onih koji rade za njih ili ih predstavljaju. U tom kontekstu, Sud je već isticao da je priroda položaja na kojem su zaposlene te osobe važan element koji je potrebno uzeti u obzir pri ocjenjivanju proporcionalnosti neke restriktivne mjere koju provodi država ili dotična vjerska organizacija (vidi *Obst*, citirano gore, stavak 48.-51. i *Schüth*, citirano gore, stavak 69.). Posebice, specifična misija koja je povjerena određenim osobama u nekoj vjerskoj organizaciji relevantan je razlog pri određivanju bi li ta osoba mogla biti podložna većoj obvezi vjernosti.

- Granice autonomije

132. Imajući u vidu navedeno, samo tvrdnja vjerske zajednice da postoji stvarna ili potencijalna prijetnja njenoj autonomiji nije dovoljna da bi miješanje u pravo njenih članova na poštovanje njihovog privatnog ili obiteljskog života bilo u skladu s člankom 8. Konvencije. Uz to, predmetne vjerske zajednice moraju također dokazati, s obzirom na okolnosti

pojedinačnog predmeta, da je navedeni rizik vjerojatan i stvaran, da osporeno miješanje u pravo na poštovanje privatnog života ne ide dalje od onoga što je potrebno da bi se uklonio taj rizik i da ne služi nekoj drugoj svrsi koja se ne odnosi na ostvarivanje autonomije vjerske zajednice. Ono ne smije ugroziti ni srž prava na privatni i obiteljski život. Nacionalni sudovi moraju osigurati da su ti uvjeti ispunjeni opsežnim ispitivanjem okolnosti predmeta i temeljitim uspostavljanjem ravnoteže između suprotstavljenih predmetnih interesa (vidi, *mutatis mutandis*, *Sindicatul "Pastorul cel Bun"*, citirano gore, stavak 159.).

(ii) *Primjena navedenih načela na ovaj predmet*

133. Pri primjenjivanju tih načela na ovaj predmet, Sud smatra da mora voditi računa o sljedećim čimbenicima.

(a) *Status podnositelja zahtjeva*

134. Sud prvo ističe da je Vatikan oslobodio podnositelja obveze celibata nakon objavljivanja članka u novinama. Prema tome, budući da je i oženjen čovjek i svećenik, njegov status u relevantno vrijeme bio je nejasan. S jedne strane, njegov status zaređenog svećenika nije se promijenio iz perspektive Crkve – barem ne službeno – te su ga, iz vanjske perspektive, mogli još uvijek smatrati predstavnikom Katoličke crkve budući da je još uvijek predavao katolički vjeronauk. S druge strane, on je oženjen i poznat kao bivši svećenik. Osim toga, mora se uzeti u obzir činjenica da je njegovu plaću nastavnika isplaćivala država, iako neizravno budući da je Vlada istaknula da su nastavnici vjerskog obrazovanja u relevantno vrijeme primali plaću izravno od Katoličke crkve kojoj je država davala potrebna sredstva u obliku subvencija.

135. Kakva god da je bila situacija, Sud smatra je podnositelj, potpisujući uzastopno svoje ugovore o radu, svjesno i dobrovoljno prihvatio veću obvezu vjernosti Katoličkoj crkvi, što je u određenoj mjeri ograničilo opseg njegova prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života. Takva ugovorna ograničenja prihvatljiva su na temelju Konvencije kad su prihvaćena slobodnom voljom (vidi *Rommelfanger*, citirano gore). Naravno, iz perspektive interesa Crkve u obrani koherentnosti svojih pravila, podučavanje adolescenata katoličkom vjeronauku može se smatrati ključnom funkcijom koja zahtijeva posebnu odanost. Sud nije uvjeren da je ta ugovorna obveza vjernosti prestala postojati u vrijeme objavljivanja članka u novinama *La Verdad*. Iako je status podnositelja kao oženjenog svećenika bio nejasan, obveza vjernosti još se uvijek mogla očekivati od njega budući da ga je biskup prihvatio kao podobnog predstavnika za predavanje katoličkog vjeronauka.

(β) *Publicitet koji je podnositelj dao svojoj situaciji kao oženjeni svećenik*

136. Sud prvo ističe da podnositelj nije taj koji je sam objavio članak o svojim stavovima ili svom obiteljskom životu, nego novinar koji je pisao o sastanku MOCEOP-a te objavio i fotografiju koja prikazuje podnositelja i njegovu obitelj te opis stavova koje brani grupa bivših svećenika, uključujući podnositelja. Međutim, relevantno je da je većina drugih sudionika na sastanku, za razliku od podnositelja, izbjegavala kontakt s novinarima. U vezi s pitanjem je li podnositelj namjerno pozirao za spornu fotografiju, što je pitanje koju su stranke osporavale, Sud smatra da odgovor na to pitanje nije ključan. Čak i pod pretpostavkom da su ga fotografirali bez njegove dozvole, može se utvrditi da ne postoje dokazi u spisu koji pokazuju da se podnositelj žalio na pojavljivanje u tisku korištenjem sredstava koja su mu bila na raspolaganju na temelju domaćeg prava. Sud smatra da je podnositelj, pristankom na objavljivanje svoje obiteljske situacije i sudjelovanjem na skupu koji je biskup smatrao protestnim, prekinuo poseban odnos povjerenja koji bio potreban za ispunjavanje zadataka koji su mu bili povjereni. Imajući u vidu važnost nastavnika vjerskog obrazovanja za vjerske skupine, nije uopće iznenađujuće da je taj prekid imao određene posljedice. Prema tome, Sud vidi oslobođanje od obveze, trinaest godina nakon što je to podnositelj tražio i ubrzo nakon objavljivanja novinskog članka, kao dio sankcije nametnute podnositelju zbog njegovih postupaka.

137. Prema mišljenju Suda, nije nerazumno što neka crkva ili vjerska zajednica očekuje posebnu vjernost od nastavnika vjerskog obrazovanja budući da ih može smatrati svojim predstavnicima. Postojanje nepodudaranja između ideja koje se moraju predavati i osobnih uvjerenja nastavnika može postaviti pitanje vjerodostojnosti ako nastavnik aktivno i javno vodi kampanju protiv predmetnih ideja (vidi *mutatis mutandis*, *Siebenhaar*, citiran gore, stavak 46.). Prema tome, u ovom predmetu problem leži u činjenici da je podnositelj mogao biti shvaćen kao da vodi kampanju u prilog svog načina života kako bi prouzrokovao promjenu crkvenih pravila, te u otvorenim kritikama tih pravila.

(γ) *Publicitet koji je podnositelj dao svom članstvu u MOCEOP-u kao oženjeni svećenik*

138. Iako su se stranke složile da je opće poznato kako je podnositelj oženjen i ima petero djece, nije jasno u kojoj je mjeri njegovo članstvo u jednoj organizaciji, čiji su ciljevi protivni službenoj crkvenoj doktrini, također bilo poznato javnosti prije objavljivanja članka. U tom kontekstu, prema mišljenju Suda, potrebno je uzeti u obzir specifičan sadržaj nastave koji je podnositelj predavao. Nastavnik vjerskog obrazovanja, koji pripada nekoj organizaciji i promiče neku organizaciju zastupajući ideje koje su u suprotnosti s učenjem te religije, mora se razlikovati od, na primjer, nastavnika jezika koji je u isto vrijeme član Komunističke partije (vidi *Vogt*

protiv Njemačke, od 26. rujna 1995., serija A br. 323). U prvom slučaju veća obveza vjernosti opravdana je činjenicom da religiju, kako bi ostala vjerodostojna, mora predavati osoba čiji način života i javne izjave nisu očigledno u suprotnosti s predmetnom religijom, naročito kad se pretpostavlja da bi religija trebala voditi privatni život i osobna uvjerenja svojih sljedbenika (vidi Direktivu 2000/78/EZ; *Schüth*, citirano gore, stavak 40.; *Obst*, citirano gore, stavak 27.; i *Lombardi Vallauri*, citirano gore, stavak 41.). Iz tog razloga, sama činjenica da ne postoje dokazi koji sugeriraju da je podnositelj, za vrijeme dok je držao nastavu predavao ista što je u suprotnosti s doktrinom Katoličke crkve, nije dovoljna da bi se zaključilo kako je ispunjavao svoju veću obvezu (vidi *Vogt*, citirano gore).

139. U pogledu izjava koje se pripisuju podnositelju nakon objavljivanja novinskog članka, potrebno je napomenuti da je u članku naznačeno da su četvorica imenovanih sudionika skupa izrazili predmetne primjedbe, od kojih je jedan bio podnositelj, koji je usput naveden u članku kao bivši direktor sjemeništa. Prema tom članku, ta četvorica sudionika, uključujući podnositelja, dali su svoju podršku kontracepciji i izrazili neslaganje sa stavom Katoličke crkve o ostalim pitanjima, kao što su pobačaj, kontracepcija i neobvezni celibat svećenika.

140. Prema mišljenju Suda, samo po sebi se podrazumijeva da je ta vrsta primjedbi obuhvaćena slobodom izražavanja koja je zaštićena člankom 10. Konvencije. Ipak, čak i ako domaći sudovi nisu uzeli u obzir te primjedbe (vidi stavak 106. gore), to ne znači da Katolička crkva ne može reagirati na njih prilikom uživanja svoje autonomije, što je također zaštićeno Konvencijom, na temelju članka 9. U tom pogledu, Sud ističe da je pri ocjenjivanju ozbiljnosti postupka nekog pojedinca kojeg zapošljava Crkva potrebno u obzir uzeti povezanost između aktivnosti osobe i misije Crkve koja se ogleda u nagovještaju riječi Božje (vidi *Schüth*, citirano gore, stavak 69.). U ovom predmetu je povezanost očigledno velika.

141. Prema tome, podnositelj je dobrovoljno bio dio kruga pojedinaca koji su vezani, iz razloga vjerodostojnosti, obvezom vjernosti prema Katoličkoj crkvi, što u određenoj mjeri ograničava njegovo pravo na privatni život. Prema mišljenju Suda, biti viđen u javnom vođenju kampanje u okviru pokreta koji se protivi katoličkoj doktrini izravno je u suprotnosti s tom obvezom. Osim toga, praktički nema sumnje da je podnositelj, kao bivši svećenik i direktor sjemeništa, bio ili morao biti svjestan sadržaja i važnosti te obveze (vidi, *mutatis mutandis*, *Obst*, citirano gore, stavak 50.).

142. Nadalje, Sud smatra da su promjene koje je proizveo publicitet dan članstvu podnositelja u MOCEOP-u i primjedbe koje su se pojavile u članku utoliko više značajne jer je podnositelj podučavao adolescente koji nisu dovoljno zreli da bi razlikovali informacije koje proizlaze iz doktrine Katoličke crkve od onih koje odgovaraju osobnom mišljenju podnositelja.

(δ) Odgovornost države kao poslodavca

143. Sud nadalje ističe da je podnositelja u ovom predmetu, kao i sve nastavnike vjerskog obrazovanja u Španjolskoj, zapošljavala i plaćala država, za razliku od situacije u tri njemačka predmeta koji su citirani gore, *Siebenhaar*, *Schüth* i *Obst*, u kojima su poslodavci podnositelja bile njihove crkve. Međutim, taj aspekt nije takav da utječe na stupanj obveze vjernosti koji je nametnut podnositelju vis-à-vis Katoličke crkve ili mjera koje ona može poduzeti ako je ta obveza prekršena. Ovu analizu potvrđuje činjenica da crkve i vjerske zajednice, u većini država članica Vijeća Europe, imaju ovlast suodlučivanja ili čak jedinu ulogu pri imenovanju i otpuštanju nastavnika vjerskog obrazovanja, bez obzira koja institucija financira takvo obrazovanje, izravno ili neizravno (vidi stavak 67. gore).

(ε) Težina sankcije

144. Sud je prethodno zaključio da je od posebne važnosti, iako u kontekstu koji je malo drugačiji, da će zaposlenik kojeg je otpustio crkveni poslodavac imati ograničene mogućnosti naći drugi posao. To je posebno tako kada poslodavac ima dominantno mjesto u određenom sektoru djelatnosti te su mu omogućena određena odstupanja od općeg prava ili kada otpušteni zaposlenik ima specifične kvalifikacije tako da mu je teško, čak nemoguće, naći novi posao izvan Crkve koja ga zapošljava, kao što je slučaj u ovom predmetu (vidi, *mutatis mutandis*, *Schüth*, citirano gore, stavak 73.).

145. U vezi s posljedicama neproduljenja ugovora o radu za podnositelja, nema sumnje da je ta odluka predstavljala sankciju s ozbiljnim posljedicama za njegov privatni i obiteljski život. Međutim, u svojem službenom memorandumu, biskup je uzeo u obzir te poteškoće ističući da će podnositelj imati pravo na naknadu za nezaposlenost (vidi stavak 19. gore). Potrebno je u tom pogledu istaknuti da je podnositelj zaista primao takvu naknadu nakon neproduljenja ugovora.

146. Posljedice za podnositelja moraju se promatrati i s obzirom činjenicu da je on svjesno sebe doveo u situaciju koja nije u skladu s propisima Crkve. Kao rezultat nekadašnjih odgovornosti u okviru Crkve, podnositelj je bio svjestan njezinih pravila te je znao da ga njegovo postupanje stavlja u situaciju nesigurnosti vis-à-vis biskupa te čini produljenje njegovog ugovora ovisnim o diskrecijskoj odluci biskupa. Prema tome, on je morao očekivati da publicitet, koji je dobrovoljno dao svom članstvu u MOCEOP-u, neće biti bez posljedica za njegov ugovor. Sud ističe da je podnositelj, iako nije primio nikakvo prethodno upozorenje prije odluke o neproduljenju ugovora, znao da je njegov ugovor predmet produljenja na godišnjoj osnovi ako ga odobri biskup, dakle, uključujući mogućnost da biskup ocjenjuje, na redovitoj osnovi, ispunjavanje veće obveze vjernosti podnositelja. Konačno, podnositelj je u tom pogledu znao da je Crkva već pokazala toleranciju kada mu je dozvolila da predaje

katolički vjeronauk šest godina, tj. sve dok njegova osobna situacija, koja nije bila u skladu s propisima te religije, nije bila javno promovirana. Osim toga, potrebno je u svrhu ovog predmeta istaknuti da manje restriktivna mjera za podnositelja ne bi zasigurno imala istu uspješnost u smislu očuvanja vjerodostojnosti Crkve. Prema tome, ne čini se da su posljedice odluke da se ne produlji njegov ugovor pretjerane u okolnostima ovog predmeta, posebice imajući u vidu činjenicu da je podnositelj sebe svjesno stavio u situaciju koja je u potpunosti u suprotnosti s propisima Crkve.

(č) *Revizija domaćih sudova*

147. Konačno, u pogledu preispitivanja koje su obavili domaći sudovi, potrebno je istaknuti da, iako članak 8. ne sadrži nikakve izričite postupovne zahtjeve, Sud ne može na zadovoljavajući način ocijeniti jesu li razlozi koje su predočile domaće vlasti u svojim odlukama bili „dovoljni“ u svrhu članka 8. stavka 2., a da u isto vrijeme ne određuje je li postupak donošenja odluke u cjelini podnositelju pružio potrebnu zaštitu njegovih interesa (vidi *W. protiv Ujedinjene Kraljevine*, od 8. srpnja 1987., stavci 62. i 64., serija A broj 121; *Elsholz protiv Njemačke* [VV], br. 25735/94, stavak 52., ECHR 2000-VIII; i *Sahin protiv Njemačke* [VV], br. 30943/96, stavak 68., ECHR 2003-VIII).

148. U ovom predmetu, Sud na početku ističe da je podnositelju omogućeno žaliti se na neproduženje ugovora pred Radnim sudom, a potom pred Visokim sudom pravde u Murciji, koji su ispitali zakonitost osporene mjere na temelju radnog prava, uzimajući u obzir crkveno pravo, te odmjerili suprotstavljene interese podnositelja i Katoličke crkve (vidi, *mutatis mutandis*, *Siebenhaar*, citirano gore; *Schüth*, citirano gore, stavak 59.; i *Obst*, citirano gore, stavak 45.). Na posljednjem stupnju podnositelj je Ustavnom sudu uložio žalbu *amparo*.

149. U tom pogledu, Sud ističe da je pojam autonomije vjerskih zajednica, prema španjolskom pravu, dopunjen načelom neutralnosti države prema religiji, kao što to priznaje članak 16. stavak 3. Ustava. To načelo domaćim vlastima zabranjuje da odlučuju o biti vjerskih pojmova kao što je „skandal“ ili celibat svećenika. Naravno, obveza vjernosti nije neograničena, kao što je sam Ustavni sud naznačio u zaključku da se u takvim predmetima radi o pomirenju zahtjeva vjerske slobode i neutralnosti države prema religiji sa sudskom zaštitom temeljnih prava i radnog odnosa nastavnika. Tako je Ustavni sud zaključio u jednom predmetu, koji se odnosio na odluku o neproduženju ugovora jedne nastavnice vjeronauka zbog njezinog građanskog braka s razvedenim muškarcem, da je došlo do povrede prava podnositeljice žalbe da ne bude diskriminirana i prava na poštovanje njezine slobode mišljenja u vezi s brakom, te prava na njezinu osobnu i obiteljsku privatnost (vidi stavak 62. gore).

150. U ovom predmetu, koji je sličan, ali se razlikuje po određenim značajnim aspektima od navedenog predmeta, domaći su sudovi zaključili

da se u ovom slučaju moraju ograničiti na provjeravanje jesu li poštovana temeljna prava, budući da je obrazloženje odluke o neproduženju ugovora bilo isključivo religijsko. Posebice, nakon što je pažljivo ispitao činjenice, Ustavni je sud zauzeo stav da obveza neutralnosti države zabranjuje državi da se izjašnjava o pojmu „skandal“ koji je biskup koristio prilikom odbijanja produljenja ugovora podnositelja, ili o osnovanosti neobveznog celibata svećenika kojeg podržava podnositelj. Međutim, ispitao je stupanj miješanja u prava podnositelja te zauzeo stav da ono nije ni neproporcionalno ni neustavno, nego opravdano u pogledu poštivanja zakonitog uživanja prava Katoličke crkve na slobodu vjeroispovijesti u svojoj kolektivnoj dimenziji i dimenziji zajednice, u vezi s pravom roditelja da izaberu vjersko obrazovanje za svoju djecu (vidi, stavak 43. gore). Iako su roditelji djece koja su pohađala nastavu podnositelja izrazili podršku nakon publiciteta koji je situacija dobila, Sud smatra da tvrdnja Biskupije nije bila nerazumna budući da je za cilj imala zaštitu vjerodostojnosti podučavanja.

151. S obzirom na navedeno, Sud smatra da su domaći sudovi uzeli u obzir relevantne faktore i, premda su istaknuli pravo podnositelja na slobodu izražavanja (vidi stavak 45. gore), odmjerili predmetne interese detaljno i opsežno (vidi, *mutatis mutandis*, *Obst*, citirano gore, stavak 49.) u okviru granica koje im nameće nužno poštivanje autonomije Katoličke crkve. Zaključci do kojih su došli ne čine se nerazumnima Sudu, naročito s obzirom na činjenicu da je podnositelj, budući da je bio svećenik i direktor sjemeništa, bio ili morao biti svjestan, prilikom prihvatanja zadatka predavanja katoličkog vjeronauka, potencijalnih posljedica veće obveze vjernosti vis-à-vis Katoličke crkve kojom se obvezao Katoličkoj crkvi s ciljem, posebice, očuvanja vjerodostojnosti svojeg podučavanja (vidi, *mutatis mutandis*, *Obst*, citirano gore, stavak 50.). Činjenica da je Ustavni sud proveo temeljitu analizu još je očiglednija jer su dva izdvojena mišljenja o neslaganju priložena njegovoj odluci, što pokazuje da je sud ispitao problem iz različitih kutova, suzdržavajući se od donošenja odluke o osnovanosti načela kojih se drži Katolička crkva. U vezi s autonomijom Crkve, ne čini se, u svjetlu preispitivanja koje su proveli domaći sudovi, da je pozivanje na nju bilo neispravno u ovom predmetu, odnosno ne može se reći da je odluka biskupa o neproduženju ugovora podnositelja bila nedovoljno obrazložena, proizvoljna ili da je donesena s ciljem koji nije u vezi s ostvarivanjem autonomije Katoličke crkve.

(e) Zaključak

152. Zaključno, imajući u vidu slobodu procjene države u ovom predmetu, Sud smatra da miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog života nije bilo neproporcionalno.

153. Prema tome, nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 14. U VEZI S ČLANKOM 8. KONVENCIJE TE ČLANAKA 9. I 10., ZASEBNO ILI U VEZI S ČLANKOM 14. KONVENCIJE

154. Podnositelj se žalio da je odluka o neobnavljanju njegova ugovora neopravdano dala prednost pravima Crkve na vjersku autonomiju i slobodu udruživanja pred njegovim pravom na poštovanje njegova privatnog života. Prema njemu, time je u korist vjerskih subjekata nastalo novo diskriminirajuće “pravo na otkazivanje ugovora o radu”.

155. Sud smatra da su ti prigovori vezani uz prigovor na temelju članka 8. koji je ispitan gore. S obzirom na svoje zaključke vezane uz tu odredbu (vidi stavke 152. i 153. gore), ne treba ih zasebno ispitivati (vidi, među ostalim izvorima, *Martínez Martínez protiv Španjolske*, br. 21532/08, stavak 57., od 18. listopada 2011.).

IZ TIH RAZLOGA SUD

1. *Presuđuje*, s devet glasova naspram osam, da nije došlo do povrede članka 8. Konvencije;
2. *Presuđuje*, s četrnaest glasova naspram tri, da nema potrebe zasebno ispitivati prigovore na temelju članka 14. u vezi s člankom 8. Konvencije te na temelju članaka 9. i 10., zasebno ili u vezi s člankom 14. Konvencije.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku te izrečeno na javnoj raspravi u Zgradi ljudskih prava u Strasbourgu 12. lipnja 2014. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika suda.

Johan Callewaert
Zamjenik tajnika

Dean Spielmann
Predsjednik

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika suda, sljedeća izdvojena mišljenja nalaze se u prilogu ove presude:

- (a) Zajedničko suprotstavljeno mišljenje sljedećih sudaca: Spielmann, Sajò, Karakaş, Lemmens, Jäderblom, Vehabović, Dedov i Saiz Arnaiz;
- (b) Zajedničko suprotstavljeno mišljenje sljedećih sudaca: Spielmann, Sajò, Lemmens;

- (c) Suprotstavljeno mišljenje suca Sajò;
- (d) Suprotstavljeno mišljenje suca Dedov.

D.S.
J.C.

**ZAJEDNIČKO SUPROTSTAVLJENO MIŠLJENJE
SLJEDEĆIH SUDACA: SPIELMANN, SAJÒ, KARAKAŞ,
LEMMENS, JÄDERBLOM, VEHABOVIĆ, DEDOV I SAIZ
ARNAIZ**

1. Žao nam je što ne možemo dijeliti mišljenje većine da u ovom predmetu nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

Ne slažemo se s gotovo svakim aspektom ovog predmeta: utvrđivanjem činjenica, karakterizacijom činjenica s obzirom na članak 8. te primjenu članka 8. na činjenice iz predmeta.

A. Činjenice

2. U stavku 104. presude, većina tvrdi da je podnositelj pred Ustavnim sudom tvrdio da su njegov „status člana MOCEOP-a te njegovo stajalište o neslaganju s celibatom katoličkih svećenika“ bili uzrok neproduljenju njegova ugovora. Mi imamo nešto drugačije shvaćanje podnositeljevih tvrdnji. Po našem mišljenju, tvrdio je da do prestanka njegova radnog odnosa došlo zbog, prvo, činjenice da je javno obznanio svoj status člana MOCEOP-a i, drugo, njegova javnog nastupa kao oženjenog svećenika. Ustavni je sud, sa svoje strane, istaknuo da su niži sudovi povezali prestanak radnog odnosa podnositelja s novinskim člankom koji je otkrio činjenicu da je podnositelj oženjen i ima petero djece, s jedne strane, te njegovim članstvom i sudjelovanjem u pokretu koji osporava određene propise Katoličke crkve, s druge, te je svoje zaključke temeljio na tim dvjema stavkama (vidi stavak 41. presude Suda).

3. Slažemo se većinom da niti u jednoj od domaćih odluka nema naznaka da su domaći sudovi u obzir uzeli izjave navodno dane novinaru od strane četiri člana pokreta, uključujući podnositelja, u korist neobveznog celibata svećenika, ili izjave kojima su neimenovani članovi pokreta, o pobačaju izrazili kritiku o kontracepciji, razvodu i seksu, kao temelj za neproduljenje ugovora podnositelja (vidi stavak 106. presude). Iz toga zaključujemo da prestanak radnog odnosa nije bio utemeljen ni na kakvoj kritici koju je podnositelj javno iznio, već isključivo na njegovoj obiteljskoj situaciji i njegovu članstvu u udruženju oženjenih svećenika.

4. Drugdje u presudi većina zaključuje da je „podnositelj mogao biti shvaćen kao da vodi kampanju u prilog svog načina života kako bi prouzrokovao promjenu crkvenih pravila“, pozivajući se na „njegove otvorene kritike tih pravila“ (vidi stavak 137 presude, kurziv dodan; vidi također stavak 141. presude: „biti viđen u javnom vođenju kampanje“). Smatramo da se takav zaključak ne može izvesti iz činjenica predmeta.

B. Odgovornost države za neproduljenje podnositeljevog imenovanja

5. Iako niti jedna od stranki nije osporavala odgovornost države za neproduljenje imenovanja podnositelja, smatramo da bi moglo biti korisno razjasniti kako mi vidimo tu odgovornost.

6. Očito je da je odgovornost države uključena ako je povreda nekog prava ili slobode iz Konvencije rezultat toga što država nije ispunila svoju obvezu na temelju članka 1. da osigura ta prava i slobode u sklopu svog domaćeg prava za svaku osobu unutar njene nadležnosti (vidi *Costello-Roberts protiv Ujedinjene Kraljevine*, 25. ožujka 1993., stavak 26., serija A br. 247-C; *Woś protiv Poljske* (odluka), br. 22860/02, stavak 60., ECHR 2005-IV; i *Storck protiv Njemačke*, br. 61603/00, stavak 101., ECHR 2005-V).

7. Kao što je Sud naglasio, država se ne može sama osloboditi svojih obveza iz Konvencije prenošenjem ovlasti vezanih uz te obveze na nedržavna tijela. Vršenje državnih ovlasti koje utječe na konvencijska prava i slobode postavlja pitanje o odgovornosti države bez obzira na oblik u kojem se te ovlasti vrše. To je, primjerice, slučaj kad država prenese neke od svojih ovlasti na tijelo čije su aktivnosti regulirane privatnim pravom (vidi *Woś*, citirano gore, stavak 72.; *Storck*, citirano gore, stavak 103.; *Kotov protiv Rusije*, br. 54522/00, stavak 92., 3. travnja 2012.; i *O’Keeffe protiv Irske* [VV], br. 35810/09, stavak 150., 28. siječnja 2014.). Isto tako, Konvencija ne isključuje prijenos ovlasti na međunarodnu organizaciju na temelju međunarodnog sporazuma pod uvjetom da su konvencijska prava i dalje očuvana. Država snosi odgovornost i nakon takve vrste prijenosa (vidi *Matthews protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 24833/94, stavak 32., ECHR 1999-I).

8. Vraćajući se na činjenice iz ovog predmeta, ističemo da je imenovanje nastavnika katoličkog vjeronauka u državnim školama predmet članka III. Sporazuma zaključenog 1979. godine između Španjolske i Svete Stolice. Prema toj odredbi sporazuma, nastavnike imenuje nadležno državno tijelo. Međutim, to tijelo ima ograničeni izbor jer može imenovati samo kandidata iz skupine onih koje je predložio biskupski ordinarijat. Osim toga, iz te odredbe slijedi da se imenovanje nastavnika ne može produljiti ako ga crkvena tijela opet ne predlože. Država je stoga pristala prenijeti dio svojih ovlasti u pogledu imenovanja nastavnika u državnim školama na tijelo koje nije tijelo javne vlasti. Treba istaknuta da se radi o mogućnosti koju je španjolska država slobodno odabrala. Iako su se mnoge države članice Vijeća Europe odlučile za istu mogućnost, ni u kojem se slučaju ne radi o opciji koja odražava opći konsenzus u Europi (vidi stavak 67. presude). U svakom slučaju prijenos dijela državnih ovlasti ne umanjuje činjenicu da je postupak na koji podnositelj prigovara, neproduljenje njegova ugovora, odluka koju je donijelo Ministarstvo obrazovanja, a ne biskup Cartagene. Navodna povreda Konvencije može se u potpunosti pripisati Španjolskoj,

bez obzira na činjenicu da je španjolsko ministarstvo bilo vezano odlukom biskupa da podnositelja neće predložiti za ponovno imenovanje (vidi, *mutatis mutandis*, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske* [VV], br. 45036/98, stavak 137., ECHR 2005-VI, i *Nada protiv Švicarske* [VV], br. 10593/08, stavak 121., ECHR 2012). Osim toga, kao što je gore navedeno, činjenica da je ministarstvo bilo vezano tom odlukom proizlazi iz pravnog okvira kojeg su španjolske vlasti same uspostavile.

C. Primjenjivost članka 8.

9. Većina smatra da je primjenjiv članak 8. Konvencije, poglavito zato što je neproduženje ugovora podnositelja imalo posljedice za njegov profesionalni život (vidi stavke 109.-113. presude). S poštovanjem se ne slažemo te smatramo da uzroci za primjenu članka 8. nisu učinci odluke o neobnavljanju ugovora već razlozi koju su doveli do te odluke.

10. Prema našem mišljenju, neobnavljanje ugovora o radu podnositelja izravna je posljedica publiciteta koji je dan njegovoj situaciji oženjenog svećenika i njegovu članstvu u MOCEOP-u. Smatramo da je situacija bila dio privatnog i obiteljskog života podnositelja. Odluka ministarstva temeljila se na biskupovom neodobravanju tih aspekata privatnog i obiteljskog života podnositelja, ili barem na njegovu neodobravanju činjenice da je tim aspektima dan publicitet. Publicitet koji je dan podnositeljevoj situaciji, prema našem mišljenju, ne mijenja činjenicu da se radi o dijelu njegovog privatnog i obiteljskog života. Upravo suprotno, smatramo da je manifestacija privatnog i obiteljskog života neke osobe obuhvaćena pravom na poštovanje privatnog i obiteljskog života.

Zbog tog temeljnog razloga iza odluke ministarstva smatramo da je došlo do miješanja u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog i obiteljskog života (za usporedbu vidi, s obzirom na miješanje u ostvarivanje slobode izražavanja u obliku, zasebno, stvarnog otkaza i najavljene namjere neimenovanja, *zbog* mišljenja podnositelja, *Vogt protiv Njemačke*, 26. rujna 1995., stavak 44., serija A br. 323, i *Wille protiv Lihtenštajna* [VV], br. 28396/95, stavak 50., ECHR 1999-VII).

11. Činjenica da je odluka ministarstva imala posljedice, čak i ozbiljne, za profesionalnu situaciju podnositelja kao nastavnika nije za nas odlučujuća što se tiče pitanja primjenjivosti članka 8. Ne moramo pribjeći širokom tumačenju pojma „privatnog života“ koji je usvojen od strane većine. Prema našem mišljenju, u predmetu pred Sudom ne radi se o pravima podnositelja na zapošljavanje koje se smatra stavkama njegova prava na poštovanje njegova privatnog života. Radi se više o načinu na koji podnositelj želi živjeti svoj privatni i obiteljski život, te o odluci potaknutoj njegovim osobnim izborima u tim područjima. Činjenica da je odluka imala

posljedice za profesionalnu situaciju podnositelja ne mijenja prirodu njegova prigovora u pogledu ljudskih prava.

D. Miješanje države u temeljna prava podnositelja

12. Slažemo se većinom da odluku ministarstva da neće ponovno imenovati podnositelja treba okarakterizirati kao miješanje države u ljudska prava podnositelja, a ne kao navodni propust države da poduzme pozitivne mjere za zaštitu podnositelja od miješanja Crkve (vidi stavke 114.-116. presude). Upravo je to miješanje države izravni predmet ispitivanja Suda.

13. Željeli bismo dodati da navedeno ne mora nužno spriječiti Sud da ispita je li odluka biskupa da neće predložiti podnositelja za imenovanje prekršila njegova ljudska prava. To je pristup koji je preuzeo Ustavni sud koji je utvrdio da, kad bi se utvrdilo da je odluka Biskupije prekršila temeljna prava podnositelja, djelovanje ministarstva koje je iz te odluke proizašlo posljedično bi trebalo biti poništeno. Međutim, ne bi trebalo odvracati pozornost od glavnog pitanja u ovom predmetu: je li reakcija države na crkvenu odluku poštovala temeljna prava podnositelja? Naš Sud mora preispitati postupanje države.

E. Opravdanje za miješanje

1. „U skladu sa zakonom“

14. Većina prihvaća da je osporeno miješanje bilo „predvidivo“ s obzirom na važeće odredbe kanonskog prava (što se tiče reakcije biskupa) i sporazuma između Španjolske i Svete Stolica (što se tiče odluke ministarstva koja je iz toga proizašla) (vidi stavak 119. presude).

15. Nismo toliko sigurni u vezi prve stavke. Istina je da je podnositelj kao svećenik morao biti svjestan obveze vjernosti koju mu nameće kanonsko pravo. Međutim, postoje određeni ometajući elementi koji predvidivost biskupove reakcije čine puno manje očitom nego što bi se moglo reći na prvi pogled. U tom kontekstu prvo ističemo, kao i većina, da se biskup naročito pozvao na pojam „skandala“ kako bi odbio ponovno imenovati podnositelja. Međutim, tek je u ukazu od 20. kolovoza 2007., odnosno, *nakon* objave članka koji je javno obznanio situaciju podnositelja, nepostojanje skandala izrijeком spomenuta kao uvjet za nastavak njegova podučavanja katoličkog vjeronauka. Je li podnositelj trebao predvidjeti ukaz? Nadalje ističemo da kanon 804. stavak 2. Zakonika kanonskog prava navodi, kao opće pravilo, da mjesni ordinarijat mora osigurati da se osobe koje predaju katolički vjeronauk „odlikuju pravim naukom, svjedočenjem kršćanskog života i odgojiteljskim umijećem“. U trenutku kad je podnositelj sudjelovao na sastanku MOCEOP-a koji je bio predmetom članka u

novinama *La Verdad*, njegova su osobna i obiteljska situacija te članstvo u MOCEOP-u bili isti kao i posljednjih šest godina te nikad nije primio nikakvo upozorenje o tome od crkvenih vlasti. Je li podnositelj trebao očekivati takvu reakciju biskupa nakon toliko godina tolerancije?

16. Ne moramo doći do jasnog zaključka po tom pitanju. Smatramo da je miješanje u svakom slučaju bilo neopravdano iz drugog razloga koji ćemo objasniti u nastavku.

2. Legitimni cilj

17. Slažemo se s većinom da je odluka ministarstva težila postizanju legitimnog cilja (vidi stavak 122. presude).

3. Nužnost u demokratskom društvu

(a) Opća načela

(i) Uspostavljanje ravnoteže između prava i proporcionalnost

18. Slažemo se s načelima navedenim u staccima 123.-125. presude. Željeli bismo posebice naglasiti nužnost da javne vlasti, kad je pred njima sukob dva suprotstavljena temeljna prava, osiguraju da u slučaju ograničavanja jednog (ili oba) prava, miješanje bude proporcionalno cilju kojem se teži (vidi stavak 123.). Domaći sudovi, kad ispituju usklađenost upravnih postupaka sa standardima ljudskih prava, naročito moraju provesti detaljno ispitivanje okolnosti predmeta te temeljito odvagati suprotstavljene interese u skladu s načelom proporcionalnosti (vidi *Sindicatul "Păstorul cel Bun" protiv Rumunjske* [VV], br. 2330/09, stavak 159., ECHR 2013, pozivajući se na *Schüth protiv Njemačke*, br. 1620/03, stavak 67., ECHR 2010, i *Siebenhaar protiv Njemačke*, br. 18136/02, stavak 45., 3. veljače 2011.).

19. Željeli bismo nadalje naglasiti važnost načela revizije koji je Sud naveo u predmetu *Nada protiv Švicarske*: kako bi se odgovorilo na pitanje jesu li mjere koje su poduzete protiv pojedinca bile proporcionalne legitimnom cilju kojem su trebale težiti, te jesu li razlozi domaćih tijela bili „relevantni i dostatni“, Sud mora ispitati, među ostalim, jesu li vlasti vodile dovoljno računa o posebnoj prirodi predmeta pojedinca te jesu li usvojile, u kontekstu svoje slobode procjene, mjere koje su bile potrebne da bi se važeći zakonski režim prilagodio situaciji pojedinca (vidi *Nada*, citirano gore, stavak 185.). To se načelo nalazi u temelju ocjene Suda o ponašanju domaćih vlasti u ovom predmetu.

(ii) Autonomija vjerskih zajednica

20. Ovaj predmet postavlja pitanje mjere u kojoj država mora poštovati autonomiju vjerskih zajednica poput Katoličke crkve. Većina se poziva na

niz načela (stavci 127.-130. presude) s kojima se slažemo. Međutim, želimo spomenuti neka druga načela koja se čine posebno relevantnima u ovom predmetu.

21. Kad se spor povezan s postupanjem vjerske zajednice pokrene pred sekularnim sudom, taj sud mora osigurati da se autonomija te zajednice poštuje u skladu s važećim pravom, uključujući Konvenciju. Autonomija vjerskih zajednica nije apsolutna. Prema tome, sudovi se ne bi trebali ograničiti na, primjerice, samo provjeru postoji li odluka koju su donijele nadležne vjerske vlasti i zatim toj odluci pridodati građanske posljedice (vidi *Lombardi Vallauri protiv Italije*, br. 39128/05, stavak 51., 20. listopada 2009.). Upravo suprotno, načelo autonomije ne sprječava sudove da ispituju, iz formalnog gledišta, je li odluka vjerske zajednice valjano obrazložena, da nije proizvoljna te da je donesena s razlogom koji je vezan uz ostvarivanje autonomije vjerske skupine u pitanju (usporedi. *ibid.*, stavci 52.-54.). Iz više materijalnog gledišta, iako zadaća sudova nije ispitivati vjerske temelje odluke koju je donijela vjerska zajednica (vidi, *mutatis mutandis*, *ibid.*, stavak 50.), oni moraju utvrditi ta takva odluka nema učinke koji predstavljaju neproporcionalno miješanje u temeljna prava osoba na koje odluka utječe (vidi stavak 18. gore).

22. Ova načela vrijede posebice u slučaju kad je pojedincu dan otkaz nakon odluke crkvene vlasti zbog događaja vezanih uz ostvarivanje ljudskih prava pojedinca. Iako je istina da, na temelju Konvencije, poslodavac čiji se sustav vrijednosti temelji na religiji ili filozofskom uvjerenju može nametati posebnu obvezu vjernosti svojim zaposlenicima, odluka o otkazu koja se temelji na kršenju takve obveze, posebice nakon događaja vezanih uz ostvarivanje konvencijskih prava, mora biti podvrgnuta nekom obliku sudskog nadzora koji uključuje pravilno uspostavljanje ravnoteže između prava vjerske zajednice na poštovanje njene autonomije i ljudskih prava pojedinca, u skladu s načelom proporcionalnosti (vidi, *mutatis mutandis*, *Obst protiv Njemačke*, br. 425/03, stavak 43., 23. rujna 2010.; *Schüth*, citirano gore, stavci 57. i 69.; i *Siebenhaar*, citirano gore, stavak 40.). Ta su načela tim važnija kad o otkazu odlučuju *državne vlasti* na temelju obvezujućeg prijedloga ili mišljenja crkvene vlasti.

(b) Nužnost miješanja u ovom predmetu

23. U stavcima 133.-152. presude, većina je navela razloge koji su ih naveli na zaključak da miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog života nije bilo neproporcionalno. U tom se dijelu presude nalazi niz izjava s kojima se ne slažemo. Štoviše, mi bismo odabrali drugačiji način zaključivanja. Umjesto kritike mišljenja većine, željeli bismo izložiti vlastiti način zaključivanja, s povremenim kritičkim komentarom usmjerenim ka zaključivanju većine. Željeli bismo započeti s analizom ponašanja domaćih vlasti, posebice s obzirom na njihovu obvezu poštovanja načela proporcionalnosti. Zatim ćemo preispitati predmet na način na koji

bismo voljeli da ga je proveo Sud. Završit ćemo sa zaključcima o zahtjevu „nužnosti u demokratskom društvu“.

(i) *Reakcija domaćih vlasti na odluku biskupa Cartagene*

24. Ministarstvo obrazovanja prihvatilo je odluku biskupa Cartagene da neće podnositelja predložiti za produljenje ugovora kao pravnu prepreku takvom produljenju. Ministarstvo je stoga primijenilo Sporazum zaključen 1979. godine između Španjolske i Svete Stoline prema kojem imenovanje nastavnika katoličkog vjeronauka ovisi o prijedlogu biskupskog ordinarijata. U onoj mjeri i kojoj je biskupska odluka pokazala da se, prema Katoličkoj crkvi, podnositelja više nije smatralo podobnim podučavati katolički vjeronauk, radi se o pitanju koje je legitimno moglo biti prepušteno isključivoj diskreciji biskupa. Doista, time što je prepoznalo obvezujući prirodu biskupove odluke, Ministarstvo je dalo punu snagu načelu neutralnosti države prema religiji, kako je priznato u članku 16. stavku 3. španjolskog Ustava, načelu koje također proizlazi iz slobode vjeroispovijesti koja je zajamčena člankom 9. Konvencije (vidi stavak 128. presude). Odluka o neproduljenju ugovora s podnositeljem kao nastavnikom katoličkog vjeronauka i etike stoga nije *per se* protivna Konvenciji. Drugim riječima, miješanje države u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog i obiteljskog života temelji se, prema našem mišljenju, na relevantnim razlozima. Željeli bismo dodati da, iz tog razloga, ne trebamo ispitati može li se legitimno smatrati da je podnositelj prekršio svoju obvezu vjernosti Crkvi, što je element koji ima ključnu ulogu u obrazloženju većine. Prema našem mišljenju, to je pitanje o kojem se može raspravljati pred crkvenim sudom. Za nas je dovoljno istaknuti da je biskup smatrao kako podnositelj više nije bio podoban za podučavanje katoličkog vjeronauka i etike, iz kojih je god razloga došao do tog zaključka: tu procjenu nisu trebali ispitivati domaći sudovi, te ju također ne treba ispitivati niti naš Sud.

25. Činjenica da je, u skladu s važećim pravnim okvirom, ministarstvo dalo punu snagu odluci biskupa, nije domaće vlasti oslobodilo obveze poštovanja načela proporcionalnosti u *njihovu* odnosu *vis-à-vis* podnositelja (vidi stavak 19. gore).

26. U tom pogledu, ističemo da je Ministarstvo jednostavno podržalo odluku biskupa, ništa više. Nije izložilo razloge za to što je odbilo produljiti ugovor podnositelja, osim toga što se pozvalo na tu odluku (usporedi *Lombardi Vallauri*, citirano gore, stavak 49.). Nije poduzelo nikakvu drugu mjeru osim toga što nije produljilo ugovor podnositelja. Stoga ne postoje dokazi da je ministarstvo u obzir uzelo pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog i obiteljskog života ili učinke vlastite odluke na to pravo.

27. Međutim, odluka ministarstva bila je predmetom postupka vođenog pred domaćim sudovima. Podnositelju se žalio na neproduljenje ugovora pred Radnim sudom, a potom pred Visokim sudom pravde u Murciji, koji

su ispitali zakonitost osporene mjere na temelju radnog prava. Podnositelj je podnio dodatnu žalbu *amparo* Ustavnom sudu te je taj sud izričito odmjerio suprotstavljena prava i interese podnositelja i Katoličke crkve. Podnositelj je stoga dobio odluku kojom su preispitane odluke ministarstva i time, neizravno, odluke biskupa (vidi, *mutatis mutandis*, *Obst*, citirano gore, stavak 45.; *Schüth*, citirano gore, stavak 59.; i *Siebenhaar*, citirano gore, stavak 42.). Ne bi bilo nemoguće, na temelju domaćeg prava, da sudovi zaključe kako je davanjem snage odluci biskupa i neproduženjem ugovora podnositelja ministarstvo uzrokovalo povredu ljudskih prava podnositelja. U skladu s time, mogli su naložiti njegovo vraćanje na posao (vidi odluku Ustavnog suda od 14. travnja 2011. u predmetu br. 51/2011, te njen nastavak, spomenut u staccima 62.-65. presude). Međutim, to se u predmetu podnositelja nije dogodilo.

28. Preostaje vidjeti jesu li domaći sudovi donijeli zaključke koji učinkovito uspostavljaju pravednu ravnotežu između suprotstavljenih prava i interesa. To je predmet ocjene našeg Suda, imajući na umu da domaće vlasti imaju veliku slobodu procjene u predmetima poput ovoga (vidi stavak 19. gore).

(ii) *Ocjena ponašanja domaćih vlasti*

29. Čini nam se da je niz čimbenika važan za ocjenu Suda o ponašanju domaćih vlasti u ovom predmetu.

30. Prvi je čimbenik priroda položaja podnositelja. Što se tiče njegovog položaja unutar Katoličke crkve, ističemo da je Vatikan oslobodio podnositelja obveze celibata tek nakon objavljivanja članka u novinama *La Verdad* i trinaest godina nakon što je podnositelj to zatražio. Čini se da je od tog trenutka na dalje izgubio svoj status svećenika, kao što je navedeno u ukazu. To bi značilo da je iz gledišta kanonskog prava i dalje bio svećenik u vrijeme „skandala“, iako uvjetni svećenik. Kakva god da je situacija podnositelja bila na temelju kanonskog prava, iz vanjske se perspektive u svakom pogledu može smatrati da je bio ovlašten predavati katolički vjeronauk od strane Katoličke crkve. Što se tiče njegova sekularnog položaja, bio je nastavnik kojeg je imenovalo ministarstvo s kojim je sklopio ugovor. Podnositelj je stoga bio zaposlenik javnih obrazovnih vlasti (vidi odluku Ustavnog suda od 14. travnja 2011., br. 51/2011, citiranu u stavku 62. presude). Činjenica da je njegovu plaću isplaćivala Katolička crkva, kao što je istaknula Vlada, ne mijenja taj status. Osim toga, država je katoličkoj crkvi davala potrebna sredstva u obliku subvencija. Podnositelj je stoga imao dvostruki status, bio je zaposlenik javnih obrazovnih vlasti i istovremeno je imao specifičnu obvezu vjernosti Katoličkoj crkvi.

31. Drugi je čimbenik postupak donošenja odluka, i u strukturama Katoličke crkve i u državnoj upravi. Čini se da je odluka biskupa da neće predložiti podnositelja za obnavljanje imenovanja donesena bez prethodnog upozorenja i bez da je podnositelju omogućeno saslušanje od strane crkvene

vlasti. Ne postoji nikakva naznaka niti da je ministarstvo saslušalo podnositelja prije nego što je odlučilo djelovati u skladu s odlukom biskupa. To su značajke zbog kojih je teško osigurati pravedno uspostavljanje ravnoteže između relevantnih prava i interesa. Preispitivanje predmeta od strane domaćih sudova može nadoknaditi taj nedostatak saslušanja u određenoj mjeri, ali ne i u potpunosti.

32. Treći je čimbenik priroda miješanja u temeljna prava podnositelja. Odluka o neobnavljanju njegova imenovanja temeljila se na njegovoj situaciji oženjenog svećenika i njegovu članstvu u MOCEOP-u. Smatramo da su u danim okolnostima to bili važni elementi privatnog i obiteljskog života podnositelja.

33. Četvrti čimbenik sačinjavaju posebne okolnosti oko odluke biskupa da neće predložiti podnositelja za ponovno imenovanje.

U vezi s time, prvo ističemo da je situacija podnositelja bila poznata crkvenim vlastima dugi niz godina te očito sama po sebi nije predstavljala razlog zbog kojeg bi se podnositelja smatralo nepodobnim za predavanje katoličkog vjeronauka i etike.

Nadalje, podnositelj nije taj koji je objavio članak o svojoj situaciji, nego novinar koji je pisao o skupu MOCEOP-a te objavio i fotografiju koja prikazuje podnositelja i njegovu obitelj te opis stavova koje brani grupa bivših svećenika, uključujući podnositelja. Većina navodi da je podnositelj „prihvatio“ objavljivanje (vidi stavak 136. presude) te publicitet koji je dan njegovu članstvu u MOCEOP-u kao „dobrovoljnom“ (vidi stavak 146. presude). Smatramo da ne postoji dovoljno dokaza za izvođenje takvog zaključka.

Još jedna stvar koji treba istaknuti jest sljedeće: u trenutku kad je podnositelj sudjelovao na skupu nakon kojega je njegova situacija objavljena, on još nije bio oslobođen obveze celibata te ga stoga nisu mogli obvezivati uvjeti vezani uz takvo oslobađanje, posebice obveza izbjegavanja „skandala“ u smislu tog izraza iz kanonskog prava. To je naglasilo i javno tužiteljstvo pred Ustavnim sudom (vidi stavak 36. presude) kad je tvrdilo da treba prihvatiti žalbu *amparo* koju je podnio podnositelj.

Konačno ističemo da je do oslobađanje od obveze došlo trinaest godina nakon što je to podnositelj tražio i devet mjeseci nakon objavljivanja novinskog članka. Iz toga proizlazi da, iako se ukazom obično omogućuje neko pravo, oslobađanje ili druga vrsta koristi (vidi kanon 59. stavak 1. Zakonika kanonskog prava), u predmetu podnositelja ukaz je služio za stvaranje temelja na kojem bi biskup mogao povući potvrdu da je podnositelj podoban podučavati katolički vjeronauk i etiku. Većina donosi snažniji zaključak od onoga koji bismo mi donijeli te oslobađanje smatra „dijelom *sankcija* nametnutih podnositelju zbog njegova ponašanja“ (vidi stavak 136. presude, kurziv dodan).

34. Peti čimbenik počiva u posljedicama za njegovu sposobnost podučavanja koje proizlaze iz situacije podnositelja ili javnog objavljivanja

te situacije. To je stavka na koju se poziva Biskupija Cartagene u svojem memorandumu od 11. studenoga 1997. To pokazuje da je odluka o neobnavljanju imenovanja podnositelja donesena djelomično iz poštovanja prema osjetljivosti mnogih roditelja koji bi mogli biti uznemireni kad bi saznali za tu situaciju. Međutim, potrebno je napomenuti kako ne postoje dokazi da podučavanje podnositelja nije bilo u skladu s doktrinom Katoličke crkve (vidi, *mutatis mutandis*, *Vogt*, citirano gore, stavak 60.). Uz to, situacija podnositelja bila je kao takva poznata roditeljima učenika koji su pohađali obrazovne centre u kojima je podnositelj podučavao. Ne postoje dokazi da je publicitet vezan uz tu situaciju uzrokovao bilo kakav otpor s njihove strane. Upravo suprotno, roditelji, a i drugi nastavnici, izrazili su nedvosmisleni potporu podučavanju podnositelja.

35. Konačno, da bi se procijenila proporcionalnost odluke o neproduženju zaposlenja podnositelja u državnom obrazovnom sustavu, učinci te mjere za podnositelja najvažniji su čimbenik. Kao što je i većina primijetila, Sud je prethodno istaknuo, iako u kontekstu koji je malo drugačiji, da će zaposlenik kojeg je otpustio crkveni poslodavac imati ograničene mogućnosti naći drugi posao (vidi stavak 144. presude koji se poziva na predmet *Schüth*, citirano gore, stavak 73.). Smatramo da se isto može reći i u predmetu podnositelja, iako ga je zapošljavala država, a ne Katolička crkva. Iako njegovo imenovanje nije obnovljeno zbog razloga relevantnih u kontekstu njegova podučavanja katoličkog vjeronauka i etike, nije bilo nikakve procjene bi li bilo moguće produžiti njegovo zaposlenje na drugom položaju koji ne uključuje nikakvo podučavanje katoličkog vjeronauka i etike (usporedi Odbor za ljudska prava UN-a, *Ross protiv Kanade*, br. 736/1997, stavak 11.6., stavovi od 18. listopada 2000.). Općenitije, ministarstvo nije razmotrilo nikakve alternativne mjere te je umjesto toga podnositelju u potpunosti zabranilo nastavak rada u državnom obrazovnom sustavu.

Ističemo da je većina razmotrila je li u ovom predmetu mogla biti uvedena manje restriktivna mjera. Međutim, ovo su pitanje postavili u odnosu na mjeru koji je poduzeo biskup. Prema našem mišljenju, nije relevantno je li ispravno utvrditi da „manje restriktivna mjera za podnositelja ne bi zasigurno imala istu uspješnost u smislu očuvanja vjerodostojnosti Crkve“, kako je to utvrdila većina (stavak 146. presude). Ne treba pomno ispitati odluku biskupa, već reakciju ministarstva na tu odluku. Većina ne pridaje nikakvu veliku važnost činjenici da je ministarstvo imalo mogućnost, na temelju španjolskog prava, donijeti drugačiju odluku umjesto samo odbiti produženje podnositeljevog ugovora, te da su domaći sudovi imali ovlasti natjerati ministarstvo da donese takvu odluku (vidi stavak 149. presude u kojem se postojanje gore spomenute odluke Ustavnog suda od 14. travnja 2011., br. 51/2011, koristi samo kao argument za ilustraciju općenite poante da Ustavni sud može pružiti sudsku zaštitu temeljnih prava nastavnika u radnom odnosu).

U ovom predmetu nema naznaka da je ministarstvo provelo - ili čak pokušalo provesti - alternativnu mjeru kako bi svoju odluku prilagodili situaciji podnositelja i ozbiljnosti miješanja u njegov privatni i obiteljski život. Zbog odluke ministarstva podnositelj se morao, bez prethodne najave, odreći profesionalne aktivnosti kojom se bavio nekoliko godina. Morao je živjeti od naknade za nezaposlene te je kasnije pronašao posao u muzeju koji navodno nije toliko privlačan.

(c) Zaključak

36. Zaključno, neobnavljanje imenovanja podnositelja posljedica je publiciteta koji je dan njegovoj situaciji oženjenog svećenika i njegovu članstvu u MOCEOP-u. Može biti da je na temelju kanonskog prava taj publicitet predstavljao „skandal“ zbog kojeg je biskup Cartagene morao povući svoju potvrdu o prikladnosti podnositelja za podučavanje katoličkog vjeronauka i etike. Međutim, kakve god posljedice bile na temelju kanonskog prava, zadaća ministarstva, i kasnije domaćih sudova, bila je osigurati da sekularna reakcija na odluku biskupa bude prilagođena situaciji podnositelja te posebice da ne uzrokuje neproporcionalno miješanje u njegovo pravo na poštovanje njegova privatnog i obiteljskog života. S tim u vezi istaknuli smo niz čimbenika koji su bitni za procjenjivanje proporcionalnosti spornih mjera. Nakon te analize, možemo reći da su neki od tih čimbenika posebice bitni. Prvo, do neproduljenja njegova ugovora nije dovela situacija podnositelja kao takva - koju je Crkva dugi niz godina tolerirala - već publicitet koji je dan toj situaciji. I dok bi takav publicitet mogao biti problematičan za Crkvu, teško je zamisliti kako bi mogao biti problematičan za državu. Drugo, što se tiče sposobnosti podučavanja podnositelja, nema dokaza da je vjeronauk podučavao na način koji je suprotan doktrini Crkve, ili da je publicitet koji je dan njegovoj situaciji uzrokovao neodobravanje roditelja njegovih učenika ili neodobravanje njegove škole. Treće, i najvažnije, reakcija države bila je drastična: podnositelj nije ponovno imenovan te nije poduzeta nikakva druga mjera, što je rezultiralo time da je on zapravo bio otpušten.

37. Imajući na umu sve okolnosti ovog predmeta, smatramo da razlozi koje su domaće vlasti dale kao opravdanje za neproduljenje ugovora podnositelja, odnosno, u konačnici, određeni događaji vezani uz njegovu osobnu i obiteljsku situaciju, nisu dovoljni da bi se utvrdilo kako je miješanje u njegovo pravo na poštovanje njegova privatnog i obiteljskog života bilo proporcionalno. Prema našem mišljenju, stoga nije dokazano da je miješanje bilo nužno u demokratskom društvu kako bi se postigao legitimni cilj kojemu se teži, prvenstveno poštovanje autonomije Katoličke crkve u odnosu na istinitost i vjerodostojnost obrazovanja iz katoličkog vjeronauka i etike.

38. Stoga zaključujemo da je došlo do povrede članka 8.

ZAJEDNIČKO SUPROTSTAVLJENO MIŠLJENJE SLJEDEĆIH SUDACA: SPIELMANN, SAJÒ I LEMMENS

Na našu žalost, ne dijelimo stav većine da nema potrebe zasebno ispitivati prigovore na temelju članka 14. Konvencije u vezi s člankom 8., ili na temelju članaka 9. i 10. Konvencije, zasebno ili u vezi s člankom 14.

Takav bi stav mogao biti opravdan da je Sud utvrdio povredu članka 8. Međutim, s obzirom da to nije slučaj, smatramo da je Sud trebao ispitati prigovore podnositelja. Podnositelj zahtjeva ima pravo dobiti odgovor na pitanje je li bilo koje od njegovih prava povrijeđeno.

(D) SUPROTSTAVLJENO MIŠLJENJE SUCA SAJÓ

Slažem se s izdvojenim mišljenjima svojih kolega no smatram da je nužno istaknuti određene dodatne stavke koje su relevantne za utvrđivanje povrede članka 8. u vezi s člancima 10. i 11. Konvencije.

1. Ugovor nastavnika vjeronauka kojeg je zapošljavala država u državnoj školi nije bio produljen na zahtjev nadležnog biskupa. Takvo neproduljenje treba shvatiti kao otkaz.¹ Čak kad se smatra pukim neproduljenjem, radi se o miješanju u konvencijska prava podnositelja. Država je, time što je prihvatila biskupov stav, pojedinca kaznila zbog njegovog privatnog i obiteljskog života (i njegova prava na brak, potvrđenog oslobođanjem od strane Vatikana); te za vjerovanja koja je izrazio javno i u sklopu pokreta, neovisno o tome što „zaštita iz članka 10. Konvencije obuhvaća (...) profesionalnu sferu nastavnika“ (vidi *Lombardi Vallauri protiv Italije*, br. 39128/05, stavak 30. od 20. listopada 2009.). Podnositelj je pretrpio štetu zbog ostvarivanja osnovnih elemenata tih prava. Prava koja su time zahvaćena, posebice pravo na življenje sa svojom obitelji bez prijetnje otkaza iz tog razloga, nalaze se u samom središtu prava na poštivanje privatnog života.² Država se kao poslodavac,³ u suradnji sa i u ime određenog privatnog subjekta, prvenstveno Crkve, umiješala u privatni i

¹ U predmetu *Lombardi Vallauri protiv Italije* (br. 39128/05, stavak 38., 20. listopada 2009.) opetovano je produljenje dovelo do situacije u kojoj se neobnavljanje smatralo otkazom te se *Vogt* praksa smatrala primjenjivom: „Iako je istina da je podnositelj uvijek radio na temelju privremenih ugovora, činjenica da ih se obnavljalo preko dvadeset godina te da su njegovi kolege priznali njegove akademske kvalitete svjedoči o stabilnosti njegove profesionalne situacije.“

² „Obveza vjernosti prema Katoličkoj crkvi [može ograničiti] pravo [zaposlenika] na poštovanje njegova privatnog života [samo] u određenoj mjeri.“ Nametanje sankcije za ponašanje koje se smatra preljubom na temelju „Zakonika kanonskog prava Katoličke crkve“ bilo bi ekvivalent tome da Europski sud tumači „potpis podnositelja na ugovoru (...) kao osobnu nedvosmisleni obvezu da će živjeti život apstinencije u slučaju rastave ili razvoda [te] bi takvo tumačenje utjecalo na samu bit prava na poštovanje privatnog života osobe u pitanju“ (vidi *Schüth protiv Njemačke*, br. 1620/03, stavci 71. et seq., ECHR 2010). Jednako tako, u predmetu *Özpınar protiv Turske* (br. 20999/04, stavak 48., 19. listopada 2010.) sam otkaz nije bio ključan za utvrđivanje miješanja u privatni život već istražni postupak te činjenica da se otkaz temeljio na činjenicama iz privatnog života: „(...) Sud smatra da se inspektorova istraga privatnog i profesionalnog života podnositeljice, što je uključivalo ispitivanje svjedoka o određenim aspektima života podnositeljice, zajedno s posljedičnim upravnim otkazom, prvenstveno iz razloga vezanih uz njezino ponašanje, može smatrati izravnim miješanjem u pravo podnositeljice na poštovanje njezina privatnog života (vidi, *mutatis mutandis*, *Vogt*, citirano gore, stavak 44., i *Smith i Grady protiv Ujedinjene Kraljevine*, br. 33985/96 i br. 33986/96, stavak 71., ECHR 1999 VI).“

³ U španjolskom pravnom sustavu, kao što je to autoritativno utvrdio španjolski Ustavni sud, „nastavnici vjeronauka zaposlenici su javnih obrazovnih vlasti i, kao takvi, uživaju zaštitu iz Ustava i španjolskih zakona o radu, te imaju ista prava tražiti pomoć španjolskih sudova.“ (presuda španjolskog Ustavnog Suda br. 38/2007 od 15. veljače 2007., točka 7.).

obiteljski život podnositelja time što mu je nametnula određene obveze koje su utjecale na njegova prava iz članka 8., članka 10. i članka 11., pod potencijalnom opasnosti gubitka zaposlenja (usporedi *Schüth protiv Njemačke*, br. 1620/03, stavak 40., ECHR 2010, u odnosu na pozitivne obveze države). Štoviše, on je na kraju izgubio posao i to je *per se* utjecalo na njegove privatne i profesionalne društvene odnose. Međutim, ne smatram da naša sudska praksa zahtijeva da zaposlenje kao takvo smatramo konvencijskim pravom u smislu privatnog života.⁴ Ključno pitanje ovdje nije gubitak zaposlenja kao pitanje društvenog privatnog života, a utjecaj koji je gubitak zaposlenja imao na društveni privatni život podnositelja je sekundaran.⁵

2. Razlozi za otkaz podnositelja i dalje su nejasni. Formalno je objašnjenje da je biskup obavijestio državne vlasti da ugovor podnositelja ne bi trebalo produljiti. Službeni memorandum biskupa Cartagene (od 11. studenoga 1997.) koji je poslan javnim vlastima *nakon* otkaza poziva se na činjenicu da se raniji prijedlog temeljio na obvezi biskupa da diskvalificira nastavnika nakon što je njegova „situacija“ postala javna kako bi se izbjegao nastavak „skandala“ u pogledu „njegove osobne i profesionalne situacije“. Prema memorandumu, biskupove ovlasti proizlaze iz papinskog ukaza od 20. kolovoza 1997. godine (oslobađanje od obveze celibata). Podnositelj je obaviješten o ukazu 15. rujna 1997. godine. „Situacija“ podnositelja postala je „javna“ nakon objave članka u studenome 1996. godine. Sud u Murciji izričito je naveo tu objavu kao *izvor* javne upućenosti u „situaciju“: „njegovo je pojavljivanje u medijima uzrok za njegov otkaz“ (Radni sud broj 3 u Murciji, presuda od 28. rujna 2000.). U objavi za tisak podnositelj je predstavljen ne samo kao oženjeni svećenik već i kao zagovornik određenih ideja.

⁴ Vidi *Vogt protiv Njemačke*, 26. rujna 1995., serija A br. 323, i *Larissis i drugi protiv Grčke*, 24. veljače 1998., *Izvešća 1998 I*, ili u kontekstu prekida radnog odnosa, najnovije *Eweida i drugi protiv Ujedinjene Kraljevine*, br. 48420/10, 15. siječnja 2013., i *Redfearn protiv Ujedinjene Kraljevine*, br. 47335/06, 6. studenoga 2012. Čak i u predmetu *Obst protiv Njemačke* (br. 425/03, stavak 40., 23. rujna 2010.), sa svojim širokim pojmom pozitivnih obveza zaštite privatnog života od privatnog zadiranja privatne vjerske organizacije, trebalo je zaštititi tradicionalni privatni život (brak, a možda i život u zajednici), a ne zaposlenje kao značajku privatnog društvenog života: „U ovom je predmetu Sud prvo primijetio da se podnositelj nije žalio na djelovanje države, već na to što ona nije zaštitila njegovu privatnu sferu od miješanja njegova poslodavca.“ U predmetu *Schüth* koristi se isti pristup u formiranju prava podnositelja na temelju članka 8., pozivajući se na izvanbračne odnose te pravo na dijete u takvim odnosima.

⁵ To je međutim dio grupe konvencijskih prava u pogledu kojih je došlo do miješanja zbog neproduženja ugovora o radu. Zbog navedenih razloga nalazim se među onim sucima koji su izrazili zajedničko suprotstavljeno mišljenje u odnosu na pitanja koja se odnose na čl. 8. Konvencije (Mišljenje sudaca Spielmann, Sajò, Karakaş, Lemmens, Jäderblom, Vehabović, Dedov i Saiz-Arnaiz).

Sud za utvrđivanje činjenica ima primarnu zadaću utvrditi činjenično stanje, uključujući razloge za otkaz, iako je u žalbi i postupku *amparo* bilo određenih nedoumica u vezi toga. Ne može se zanemariti rekapitulacija razloga za otkaz kako ih je izložio sud u Murciji. U skladu s time, obiteljski status, kako je javno prikazan, te „mišljenja“ podnositelja predstavljala su dio „situacije“ kako ju je shvatio biskup te su stoga bili dio razloga za otkaz.

3. Nastavnik vjeronauka u Španjolskoj radi u državnoj školi u sklopu sustava čija je namjera omogućiti slobodu vjeroispovijesti, a posebno kolektivno prakticiranje vjere u vjerskoj organizaciji, u ovom slučaju Katoličkoj crkvi. Kako bi se osigurala autonomija Crkve, koja proizlazi iz potreba i prava takvog slobodnog prakticiranja, država je odlučila surađivati s crkvom u obliku sporazuma. Namjera toga je bila omogućiti odgovarajuću crkvenu kontrolu nad podučavanjem vjere i, posljedično, nad onima koji su u ime crkve tu vjeru podučavali. Neosporno je da podučavanje vjeronauka mora biti u skladu s načelima kako ih shvaća crkva (u kontekstu katoličke vjere), te da nastavnik mora biti podoban na način na koji to određuje crkva. Nastavnik vjeronauka ima određene obveze vjernosti prema crkvi. Biskup nadzire profesionalnu sposobnost takvih nastavnika koja nadilazi formalne kvalifikacije i vjerodostojno predstavljanje vjerskog stava, odnosno učenja crkve. To ne znači da, samo zato što biskup nastavu nastavnika smatra primjerenom, tijela javnih vlasti ne mogu prigovoriti tom učenju kad je u suprotnosti s javnom politikom (ili nacionalnim nastavnim planom i programom) ili kad je ponašanje državnog zaposlenika u suprotnosti s pedagoškim ili drugim profesionalnim očekivanjima.

4. Kao što je Sud naveo u predmetu *Sindicatul „Păstorul cel Bun” protiv Rumunjske* ([VV], br. 2330/09, 9. srpnja 2013.), autonomija vjerskih organizacija nije apsolutna. To stoji i kad je u pitanju rad članova svećenstva koji teži duhovnoj svrsi te se „provodi u sklopu crkve koja uživa određeni stupanj autonomije“ (ibid., stavak 144.). Sud je stoga uveo određena ograničenja za autonomiju crkve. Ona ne može ugroziti pravni poredak koji štiti temeljna prava (vidi također *Refah Partisi (The Welfare Party) i drugi protiv Turske* [VV], br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i br. 41344/98, stavak 119., ECHR 2003-II). Nažalost, ta je važna stavka izostavljena iz presude.

Autonomija crkve zahtijeva pristup države koji je pozitivan i pun poštovanja, a koji proizlazi iz obveze države da poštuje slobodu vjeroispovijesti, i koji se također može primijeniti na pravila i propise vjerskih organizacija u pitanju. Međutim, autonomija crkve ne podrazumijeva javno priznanje suverenog vjerskog pravnog sustava. Sud nije spreman prihvatiti nikakav apsolutni imunitet kad su u pitanju temeljna ljudska prava, čak i u pogledu „suverenog imuniteta“ države (vidi *Cudak protiv Litve* [VV], br. 15869/02, ECHR 2010, u kontekstu „pristupa sudu“).

U predmetu *Refah Partisi* (citiranog gore), Sud je smatrao da je autonomija vjerske zajednice nešto što treba poštovati, no da to ne podrazumijeva pravni pluralizam te od domaćih sudova ne zahtijeva da postanu izvršitelji autonomnih vjerskih odluka koje nisu uspjele ispuniti njihove zahtjeve za odgovarajućim opravdanjem. Bez takvih razloga, pravna procjena postaje proizvoljna te učinkovita zaštita prava ne može postojati.

Sudovi često razmatraju djelomično autonomne i „strane“ pravne sustave; to čine s poštovanjem, ali u okviru zahtjeva „javnog poretka“. Takvi nedržavni pravni sustavi ostaju u „radaru“ Konvencije. Čak i ako je ovaj predmet u nekoj mjeri stvar odnosa između podnositelja i crkve, te stoga predstavlja pitanje koje se nalazi izvan sfere koja je obično pod kontrolom države, jamstva iz Konvencije i dalje su važeća te se proizvoljnost ne može tolerirati u slučaju kad ograničava prava.⁶

Obveza države da poštuje autonomiju pitanje je mjere. To je poštovanje svakako veće u pitanjima vezanima uz unutarnju organizaciju života u vjerskoj skupini i apsolutno kad je u pitanju određivanje doktrina određene religije. No čak ni odnosi i postupci unutar vjerske organizacije ili zajednice nisu izuzeti pred obvezom države da zaštiti konvencijska prava. Kad država intervenira kako bi kaznila poticanje na izravno nasilje koje zagovara nositelj funkcije unutar vjerska organizacije te koje proizlazi iz crkvenog propisa, ta intervencija neće biti zabranjena zbog poštovanja crkvene autonomije. Štoviše, unutarnji poslovi vjerske organizacije imaju učinke koji prelaze granice autonomije koje se mogu uzeti u obzir bez sukobljavanja s načelom autonomije. Razmislite o sljedećem hipotetskom primjeru svećenika (ili pastora, itd.) kojeg „zapošljava“ vjerska organizacija poput Katoličke crkve. Svećenik podučava vjeronauk djeci u prostorima državne škole s dozvolom uprave te škole ili na način koji omogućuje zakon. Zadatak je crkve zaključiti da učenja tog nastavnika nisu prihvatljiva. U pravilu nije zadatak države zatražiti razloge koje crkva ima za odluku kojom je obustavljena nastavnička aktivnost, osim možda u slučaju kad je razlog očito rasističke prirode.

Međutim, čim svećenik izgubi financijsku dobit zbog gore navedene odluke, država ima pravo razmotriti situaciju. Kad se utjecaj odluke koja je proizašla iz autonomnih aktivnosti i donošenja odluka u vjerskog organizaciji proteže na odnose izvan te organizacije, značaj autonomije vjerske organizacije postaje manji. To je slučaj u ovom predmetu: odluka

⁶ „Sud ponavlja da u teoriji nije potrebno rješavati sporove koji su isključivo privatne prirode. S tim na umu, pri ostvarivanju europskog nadzora za koji je zadužen, ne može biti pasivan u slučaju kad nacionalni sud pravni akt, bilo da se radi o oporučnom raspolaganju, privatnom ugovoru, javnom dokumentu, zakonskoj odredbi ili upravnoj praksi, tumači na način koji se čini nerazumnim, proizvoljnim ili, kao što je ovdje slučaj, očigledno protivnim temeljnim načelima Konvencije (vidi *Larkos protiv Cipra* [VV], br. 29515/95, stavci 30.-31., ECHR 1999-I, i *Pla i Puncernau protiv Andore*, br. 69498/01, stavak 59., ECHR 2004 VIII).“ *Negreponis-Giannisis protiv Grčke*, br. 56759/08, stavak 101., 3. svibnja 2011.

biskupa, koja je u velikoj mjeri zaštićena unutar crkve, spada u uobičajeno područje ispitivanja u svrhu postizanja ravnoteže koje Sud provodi kad su dva konvencijska prava u sukobu. Unutarnji razlozi za odluku biskupa nisu predmet preispitivanja tijela javne vlasti ili domaćih sudova, te niti ovog Suda; međutim, *učinci* te odluke jesu. Autonomija vjerskih organizacija ne može za posljedicu imati povredu drugih prava iz Konvencije.

Dok se Sud suzdržava od razmatranja implikacija ograničene autonomije, presuda sadrži još jednu bitnu referencu na njena funkcionalna ograničenja. U stavku 132. Sud se poziva na obveze države na način na koje su određene određene u predmetu *Sindicatul "Pastorul cel Bun"* (citirano gore). U njemu posebice smatra da autonomija crkve domaće sudove ne oslobađa obveze da pomno ispituju prikladnost miješanja u konvencijsko pravo u svrhu autonomije. Poput domaćih sudova, Sud prihvaća da vjerska organizacija mora pokazati da ne krši Konvenciju. To znači da iako su njezini unutarnji razlozi izvan dosega države, vjerska organizacija mora ponuditi „objašnjenje“ tih tvrdnji u obliku koji je razumljiv javnosti. Drugim riječima, objašnjenje se mora moći normalno razumjeti, kako je sudski utvrđeno.

Problematika u ovom predmetu je ta što je u svom sporazumu sa Svetom Stolicom država prihvatila određeni dogovor koji pred domaćim sudovima ne može rezultirati odgovarajućim „objašnjenjem“. Biskup nije bio stranka u postupku jer je država bila formalni poslodavac te je stoga država bila ta koja je morala ponuditi razloge u ime crkve kao njen punomoćnik na temelju sporazuma. Država je bila uvjerena da je pozivanje biskupa na „skandal“ bilo dovoljno za sudsko razumijevanje te da nije bilo proizvoljno prema pravosudnim standardima javnog diskursa. Država je, međutim, mogla samo nagađati o razlozima za otkaz - nagađanje koje je bilo nametnuto svim sudbenim tijelima u predmetu. Zbog toga je proizvoljno postalo pitanje o tome u kojim pravima je došlo do miješanja i pitanje naknadnog postizanja ravnoteže između tih prava.

Država također nije dala razloge zbog kojih bi se otkaz mogao smatrati neproizvoljnim. Nagađanja o „skandalu“ ne predstavljaju dovoljan razlog za miješanje u prava podnositelja. U tom se kontekstu neosporne obveze vjernosti (bivšeg) svećenika ne mogu procijeniti na odgovarajući način. Teško je prihvatiti otkaz koji se daje zbog ostvarivanja prava zaštićenih Konvencijom kad nije dokazano da ta odluka nije bila proizvoljna, s obzirom da dugi niz godina isto pitanje nije predstavljalo problem te se toleriralo čak i nakon novinskog izvješća. Neotuđivo pravo crkve da određuje tko zadovoljava uvjete za predavanje vjeronauka na temelju raznih vjerskih kriterija Sud uredno uzima u obzir; međutim, u ovom je predmetu domaći sudski proces bio lišen odgovarajućeg razmatranja stvarnih razloga za otkaz te njihove težine u pogledu utjecaja na prava podnositelja.

U lokalnoj je zajednici bilo opće poznato da je podnositelj oženjen i ima djecu. Iste su činjenice također bile dobro znane vjerskim vlastima. Također

su bili poznati i stavovi svećenika i njegov angažman u pokretu koji je osporavao određena učenja Katoličke crkve (ali koji crkvene vlasti nisu zabranile). Ništa od toga jedanaest godina nije predstavljalo skandal. Prema domaćim nagađanjima, situacija je postala „skandalom“ tek nakon što je iznesena u novinskom članku. Još jednom, zadaća državnog suda nije ispitivati što predstavlja „skandal“ za crkvu. No kad to pitanje ima posljedice za javno zapošljavanje, nužno ga je učiniti razumljivim kako bi se moglo utvrditi je li nedostatak koji iz toga proizlazi *ex-post* miješanje u konvencijsko pravo. U tumačenju koje je ponudila država i koje su prihvatili i domaći sudovi i Sud, objavljivanje članka u kojem su te znane činjenice iznesene predstavljalo je skandal. Prema Sudu, iako to „objavljivanje“ nije bilo na inicijativu podnositelja, on mu je trebao prigovoriti. Je li se stoga od njega očekivalo da se ne pojavljuje u javnosti sa svojom obitelji? Je li trebao dati izjavu u kojoj bi tvrdio da ne dijeli stavove pokreta, kad je bilo opće poznato da ih dijeli? Pojedinaac ne može uživati pravo na obiteljski i privatni život ako takav život mora skrivati ili živjeti sa znanjem da bi zbog svojih obiteljskih odnosa mogao biti nezaposlen. Očekuje li se od nastavnika vjeronauka da ima i izražava određene stavove te istovremeno bude posebice oprezan kako bi spriječio da takvi stavovi postanu opće poznati? Ta očekivanja, koliko god proturječna, neosporno su značenje i posljedica neproduljena.

Slijed događaja doprinosi nedostatku dokaza da su razlozi za miješanje bili proporcionalni i neproizvoljni. Podnositelj je zaposlen kao svećenik nakon što se oženio i postao otac petero djece. Biskup je saznao da je podnositelj izazvao skandala te je zbog toga diskvalificiran deset mjeseci *nakon* objave članka u pitanju. Biskup se pozvao na klauzulu o „skandalu“ iz papinskog ukaza koji je izdan devet mjeseci *nakon* tih događaja i koji se pozvao na brak koji je sklopljen mnogo godina ranije.

U nedostatku odgovarajućih razloga (koje državna vlast kao punomoćnik crkve nije dala), pravni postupak čiji je cilj pružanje odgovarajuće zaštite temeljnih prava ne može se smatrati odgovarajućim u smislu da nudi relevantne i dovoljne razloge. U nedostatku odgovarajućih razloga ne može se utvrditi - prema zahtjevima vladavine prava - zašto ostvarivanje prava podnositelja na izražavanje, koje je bilo kritično, ali očito dopušteno unutar crkve, predstavlja skandal. Nije jasno ni zašto je činjenica da podnositelj ima obitelj postala skandalom nakon što je ta situacija bila poznata preko deset godina.

5. Standarde sudske kontrole koji se mogu primijeniti na ocjenu javnih postupaka koji proizlaze iz odluke unutar okvira crkvene autonomije, kad takvi postupci utječu na prava iz Konvencije, na uzoran je način iznio španjolski Ustavni sud (vidi presudu br. 38/2007), koji je ponovio da „[g]rađanski učinci crkvenih odluka, koje uređuje građansko pravo, spadaju pod isključivu nadležnost građanskih sudaca i sudova, kao posljedica načela

nedenominacijske države koja nema službenu državnu religiju (članak 16.3. španjolskog Ustava)“.

Ne može se pružiti odgovarajući sudski nadzor osim ako vjerska razmatranja koja utječu na građansko ili javno pravo ne postanu zakonski prepoznatljiva za dobrobit sudske vlasti. To se često spominje kao uvjet „objašnjenja“. To načelo ne dovodi u pitanje vjerodostojnost stavova crkve, već se odnosi na njihovu primjenjivost u građanskim i javnim odnosima. Stav crkve u pogledu podučavanja vjeronauka prevodi se na jezik Konvencije pozivanjem na članak 9. i članak 2. Protokola br. 1. Nadalje, kao što je naveo španjolski Ustavni sud (presuda br. 38/2007):

„jednom kad su utvrđeni strogo ‘vjerski’ razlozi za odluku, sud će morati odvagati sva suprotstavljena temeljna prava kako bi utvrdio u kojoj mjeri pravo na slobodu vjeroispovijesti, koje se ostvaruje putem podučavanja vjeronauka u školama, može utjecati na temeljna prava zaposlenika u njihovim radnim odnosima.“

Šteta je da u ovom predmetu najviši španjolski sud i ovaj Sud nisu uspjeli dosljedno primijeniti ta smisljena načela. „Skandal“ nije uvjerljivo objašnjen na način koji bi zadovoljio potrebne sudske standarde. Ili bolje rečeno, prihvaćeno je da za taj pojam nema potrebe za takvim objašnjenjem. Iz tog se razloga nisam mogao složiti s većinom.

SUPROTSTAVLJENO MIŠLJENJE SUCA DEDOVA

U ovom je predmetu Veliko vijeće podijeljeno gotovo na pola. I većina i manjina sudaca (ja sam se pridružio potonjoj skupini) koristila je isti test proporcionalnosti, no donijeli su suprotne zaključke. Taj nesretni i obeshrabrujući rezultat tjera me iznijeti glavni argument u korist povrede članka 8. Konvencije.

Predstavlja li autonomija crkve legitimni cilj u ovom predmetu? Iako je test proporcionalnosti uvijek objektivan i opravdan, do pogrešaka može doći zbog subjektivnog razumijevanja pojma legitimnog cilja. Veliko je vijeće postavilo pitanje nadjačava li zaštita autonomije vjerskih organizacija pravo na obiteljski život. No lako je vidjeti da, iako se pojam autonomije smatrao legitimnim ciljem, istovremeno ga se smatralo jednim od suprotstavljenih prava u stavcima 122. i 123. presude. Taj pristup nije prihvatljiv. Ako je zadaća Suda uspostaviti ravnotežu između prava te im odrediti određenu hijerarhiju, on mora pronaći neki drugi legitimni cilj među temeljnim vrijednostima i svrhama Konvencije.

Konvencija štiti slobodu vjeroispovijesti kako se nikoga ne bi progonilo zbog vjerskih uvjerenja. No ona vjerskim organizacijama ne daje pravo, čak ni u ime autonomije, progoniti svoje članove zbog ostvarivanja svojih temeljnih ljudskih prava. Ako je uloga konvencijskog sustava boriti se protiv totalitarizma, onda nema razloga tolerirati vrstu totalitarizma koja je vidljiva u ovom predmetu.

Doista, celibat je stoljećima bio dobro poznat i ozbiljan problem za tisuće svećenika koji su patili cijelog svog života skrivajući istinu o svojem obiteljskom životu od Katoličke crkve i bojeći se kazne. Negativne posljedice zastarjelog pravila o celibatu prikazali su brojni pisci od Victora Hugoa (*Zvonar crkve Notre-Dame*) do Colleen McCullough (*Ptice umiru pjevajući*), kao i mnoga medijska izvješća, uključujući ona o skandalima vezanima uz seksualno zlostavljanje od strane svećenika u brojnim zemljama.

Očito potpuno uskraćivanje obiteljskog života krši Konvenciju te ga ne može opravdati nikakav javni interes ili vjerska autonomija. Čak se ni stara Katolička crkva ne može sakriti iza pojma autonomije s obzirom da je pravilo o celibatu u suprotnosti s temeljnim ljudskim pravima i slobodama. To bi, po mom mišljenju, trebao biti glavni razlog za utvrđivanje povrede članka 8. Konvencije.

Pravo na obiteljski život od vitalne je važnosti za svakog pojedinca. Za potrebe ovog predmeta ne može se smatrati samo „oblikom osobnog razvoja“ ili „pravom na uspostavljanje odnosa s drugim ljudima“ (stavak 126. presude). Pravo na obitelj jedno je od temeljnih ili, preciznije, prirodnih prava navedenih u Konvenciji. Ne može se umanjiti vrijednost obiteljskog života u korist zahtjeva za primanje u članstvo, pravila zapošljavanja, rada, vjerske doktrine ili autonomije neke organizacije.

Vrijednost tog prirodnog prava ne može biti umanjena u takvim okolnostima, čak ni kad je podnositelj dobrovoljno pristao pridržavati se pravila celibata (s obzirom da je želio biti svećenik i posvetiti svoj život toj vrsti služenja), jer obiteljski život ne može biti podvrgnut niti ikakvoj transakciji.

Država se stoga ne može suzdržati od zaštite temeljnog prava na obiteljski život koje prevladava nad bilo kakvom autonomijom organizacije. Međutim, država nije uspjela, ne samo suzdržati se od miješanja u vezi podnositelja, već niti ispuniti svoje pozitivne obveze u pogledu barem 6.000 svećenika Katoličke crkve. Ako je podnositelj, nakon niza godina u strahu, skupio svoju hrabrost kako bi javno objavio svoju obiteljsku situaciju, priveo svoje poniženje kraju te dao potporu drugim oženjenim svećenicima, on zaslužuje odgovarajući odgovor Suda u skladu s ciljevima konvencijskog sustava. Smatram da je izborni celibat najbolje rješenje za ovaj problem te da bi također - nadam se - u budućnosti mogao poslužiti kao preventivna mjera protiv seksualnog zlostavljanja djece od strane svećenika.

© Ured zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana.